

Засновники: Національна бібліотека України імені В. І. Вернадського, Національна юридична бібліотека. *Заснований у 2011 році. Видається раз на два тижні.*

Головний редактор В. Горвий

Редакційна колегія: Н. Іванова (заступник головного редактора), Т. Горенко, Ю. Половинчак

Адреса редакції: НБУВ, просп. 40-річчя Жовтня, 3, Київ, 03039, Україна

ЕКОНОМІЧНА ДІЯЛЬНІСТЬ

нові орієнтири і ризики

/Бюлетень оперативних матеріалів на базі аналізу
електронної інформації/

№ 11

(листопад 2013 р.)

ЗМІСТ

Фінанси	2
<i>В. Пальчук</i>	2
Електронні гроші в Україні: суть та особливості	2
Прогноз для бізнесу	14
Актуальна тема	16
Європейські стандарти	16
<i>М. Грет</i>	16
Місцева і регіональна демократія, реформи місцевого самоврядування	16
Земельні відносини	21
<i>О. Пестрецова</i>	21
Чий ж то дерева, чия ж то земля...?	21
Банківський сервіс	30
<i>А. Блажкевич</i>	30
Перспективи кредитування реального сектору економіки України	30
Податкові новації	33
<i>Л. Присяжная</i>	33
Налоговая амнистия как источник наполняемости бюджета	33
Оподаткування: ризики та прогноз	38
<i>С. Єфімов</i>	38
Про пільги з ПДВ для ІТ-індустрії	38
Моніторинг законодавства	44

КИЇВ 2013

Електронні гроші в Україні: суть та особливості

1. Правові аспекти емісії та обігу електронних грошей в Україні

Поняття електронних грошей є досить новим для використання у вітчизняній юридичній та економічній практиці. Науковці називають період розвитку електронних грошей у нашій країні початковим. На переконання фахівців, на сьогодні визначення правового статусу електронних грошей у національній нормативно-правовій базі регулюється нечисленними підзаконними актами, а також потребує узгодження із сучасною фінансово-господарською практикою. Така ситуація зумовила виникнення колізій і різне тлумачення одних і тих самих норм законодавства стосовно діяльності, пов'язаної з емісією, обігом електронних грошей у нашій країні. У зв'язку з цим впровадженню та розвитку інноваційних продуктів для здійснення платежів за допомогою електронних платіжних систем, а також запровадженню ефективних правових механізмів щодо законодавчого врегулювання випуску та обігу електронних грошей приділяється значна увага з боку фахівців.

На даному етапі здійснення операцій з електронними грошима в Україні регулюється такими нормативно-правовими актами, як Закон України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III, Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 р. № 2346-III, Закон України «Про Національний банк України» від 20.05.1999 р. № 679-XIV, а також Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого Постановою Правління НБУ від 04.11.2010 р. № 481. Положення було розроблено відповідно до цих законів, а також з урахуванням вимог Директиви Європейського парламенту та Ради Європи № 2009/110/ЄС від 16.09.2009 р. «Про започаткування та здійснення діяльності емітентів електронних грошей, а також пруденційний нагляд за такою діяльністю».

За даними Національного банку України, обсяг електронних грошей в обігу за інформацією банків-емітентів на 01.04.2013 р. становив близько 7,5 млн грн, а сума електронних грошей, на яку користувачі здійснили операції з оплати товарів протягом I кварталу 2013 р., становила понад 511 млн грн.

Існує ряд загальноприйнятих ознак електронних грошей, що визначає їх у всьому світі, як окрему економічно-правову категорію. Фахівці називають одне з поширених «технічних» визначень поняття «електронні гроші», наведене в Глосарії термінів, які використовуються в платіжних і розрахункових системах, оприлюдненому у 2001 р. Банком міжнародних розрахунків. Електронні гроші – це «вартість, яка зберігається в електронному вигляді на таких пристроях як чіп або накопичувач на жорсткому диску персонального комп'ютера». Наводячи дане визначення, правники вказують на те, що електронні гроші – це

вартість, тобто щось, таке, що може бути виражена виключно в грошовому еквіваленті.

Національне законодавство виділяє серед ряду інших ознак електронних грошей їх можливість слугувати засобом платежу. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими особами, ніж особа, яка їх випускає, і є грошовим зобов'язанням цієї особи, що виконується в готівковій або безготівковій формі».

Таке прирівнювання електронних одиниць вартості до засобу платежу, на думку фахівців, не повною мірою узгоджується з чинним законодавством. Так, Закон України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 р. № 2346-III оперує терміном «платіжний інструмент», що визначається як засіб певної форми на паперовому, електронному чи іншому виді носія інформації, використання якого ініціює переказ коштів з відповідного рахунка платника. До платіжних інструментів належать документи на переказ та спеціальні платіжні засоби.

Під спеціальним платіжним засобом слід розуміти платіжну картку, мобільний платіжний інструмент, інший платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держатель цього інструменту здійснює платіжні операції з рахунка платника або банку, а також інші операції, установлені договором. Емісія спеціальних платіжних засобів у межах України здійснюється виключно банками (пп. 1.4, 2.1 Постанови Правління НБУ «Про здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів» від 30.04.2010 р. № 223).

У правників виникає питання щодо законності ситуації, за якої електронні гроші, з одного боку, «приймаються як засіб платежу», а з іншого – не віднесені чинним законодавством до спеціальних платіжних засобів і відповідно до згаданого Положення про електронні гроші можуть емітуватися не тільки банками, а й іншими організаціями.

У міжнародному економічному просторі визначення електронних грошей як категорії містить документ Європейського центрального банку «Звіт про електронні гроші» за 1998 р. Зокрема, у ньому зазначається, що електронні гроші – «грошова вартість, яка зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої і може широко використовуватися для здійснення платежів підприємствам іншим, ніж емітент, без необхідності використання при цьому банківських рахунків, але яка діє як наперед оплачений інструмент на пред'явника»¹. У цьому визначенні електронні гроші розглядаються як один із наперед оплачених платіжних інструментів, що також є засобом платежу.

Якщо розглядати цю ознаку електронних грошей з точки зору національного законодавства, фахівці спостерігають їх зв'язок не з традиційними грошима, а із спеціальними платіжними засобами. Цими платіжними засобами можуть бути відповідно до п. 1.4. Постанови Правління

¹ «Електронні гроші» та «переказ коштів», їх відмінності // Блог юридической компании Jurimex. – Режим доступу: <http://jurblog.com.ua/2013/05/elektronni-groshi-ta-perekaz-koshtiv-yih-vidminnosti/>.

НБУ від 30.04.2010 р. № 223 «Про здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів», платіжна картка, мобільний платіжний інструмент, інший платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держатель цього інструменту здійснює платіжні операції з рахунку платника або банку, а також інші операції, установлені договором. Але оскільки в законодавстві існує прив'язка у визначенні платіжної операції безпосередньо до рахунку (п. 1.4 постанови № 223 платіжна операція – дія, ініційована держателем спеціального платіжного засобу, з унесення або зняття готівки з рахунку, здійснення розрахунків у безготівковій формі з використанням цього спеціального платіжного засобу за банківськими рахунками), то заперечення існування рахунку є запереченням існування такої ознаки електронних грошей як засобу платежу. Але це суперечить правовій природі електронних грошей, оскільки з втратою такої ознаки вони втрачають своє головне призначення.

У зв'язку з цим, рядом правників вказується на необхідність уточнення визначення наперед оплаченого електронного платіжного засобу, для того щоб не виникало правових колізій при здійсненні як переказу коштів, так і операцій з електронними грошима, оскільки вони тісно перетинаються один з одним. Адже, при порівнянні електронних грошей та переказу коштів, обидва використовують у своєму обігу платіжні інструменти. Але різниця полягає в тому, що рух коштів при здійсненні переказу відбувається по банківських рахунках, а для інших сферою обігу є інформаційний простір, у якому електронні гроші переміщуються на так званих «електронних рахунках», які не мають нічого спільного з банківськими, крім назви.

У цьому контексті фахівці радять неодмінно з'ясувати питання щодо місця відкриття рахунку користувача електронних грошей та взагалі визначити природу цього явища. Відповідно до п. 2.3. Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого Постановою Правління НБУ від 04.11.2010 р. № 481, електронні гроші є випущеними з часу їх завантаження емітентом або оператором на електронний пристрій, що перебуває в розпорядженні користувача або агента. Відповідно до ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», випуск електронних грошей може здійснювати виключно банк. Банк, що здійснює випуск електронних грошей, бере на себе зобов'язання з їх погашення. Випуск електронних грошей здійснюється шляхом їх надання користувачам або комерційним агентам в обмін на готівкові або безготівкові кошти. Банк, що здійснює випуск електронних грошей, зобов'язаний погашати випущені ним електронні гроші на вимогу користувача.

Користувачем електронних грошей може бути суб'єкт господарювання або фізична особа. Користувач – суб'єкт господарювання має право використовувати електронні гроші для здійснення оплати товарів, робіт та послуг. Користувач – фізична особа має право використовувати електронні гроші для здійснення оплати товарів, робіт та послуг і переказувати електронні гроші іншим користувачам – фізичним особам.

Комерційним агентом з розрахунків може бути виключно банк і небанківська фінансова установа, що має ліцензію на переказ коштів без відкриття рахунків, видану Національним банком України. Комерційні агенти мають право здійснювати:

- надання електронних грошей користувачам без зобов'язання щодо їх погашення (розповсюдження електронних грошей) (комерційний агент з розповсюдження);

- надання користувачам засобів поповнення електронними грошима електронних пристроїв (комерційний агент з поповнення);

- обмін електронних грошей, випущених однією особою, на електронні гроші іншої особи (обмін електронних грошей) (агент з обмінних операцій);

- приймання електронних грошей в обмін на готівкові/безготівкові гривні (комерційний агент з розрахунків).

Електронні гроші зберігаються та завантажуються на електронні пристрої їх емітентами або агентами з розповсюдження. Доступ до електронних грошей, які зберігаються в інформаційному вигляді, здійснюється за допомогою електронного пристрою. Згідно з п. 1.3. Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого Постановою Правління НБУ від 04.11.2010 р. № 481, чіп, що міститься на пластиковій картці або на іншому носії, пам'ять комп'ютера тощо, які використовуються для зберігання електронних грошей, програмно-технічного забезпечення, карток, що зберігають вартість (stored value cards), наперед оплачених карток, схем онлайн серверів та інших, що умовно іменуються «електронними рахунками», зокрема в Директиві ЄС 2009 р.

Пункт 1.5 Положення зобов'язує емітента електронних грошей вести облік коштів, які надходять від користувачів та/або агентів як оплата електронних грошей на окремому рахунку за кожною системою електронних грошей, платіжною системою та за кожним видом електронного пристрою. У цьому випадку на банківських рахунках емітенту відображаються тільки дві операції з випуску, тобто момент забезпечення електронних грошей переказом реальних коштів на рахунок емітента, та погашення – переказ коштів, які забезпечували зобов'язання емітента, на рахунок користувача електронних грошей або видача їх у готівковій формі. Тому рух електронних грошей відбувається поза банківськими рахунками, для цього існують, як вже зазначалось, «електронні рахунки».

У зв'язку з цим, фахівці зазначають про необхідність визначення в українському правовому полі категорії «електронні рахунки», аналогами яких є електронні пристрої. Як вже зазначалося, відповідно до п. 1.3. Положення, чіп, що міститься на пластиковій картці або на іншому носії, пам'ять комп'ютера тощо, які використовуються для зберігання електронних грошей та ін. Відповідно до цього, електронні гаманці, спеціальні картки або навіть програмно-технічне забезпечення на онлайн сервері оператора, на думку правників необхідно розглядати як «електронні рахунки». За експертними оцінками, до 2014 р. обіг електронних грошей, здійснений через електронні гаманці, може становити 20 млрд грн.

Резюмуючи вищевикладене, правники сходяться на думці, що оптимальним визначенням поняття «електронні гроші», яке дає змогу охопити якомога більше форм електронних грошей, що постійно змінюють свій вигляд та стрімко набувають нових форм вираження, є наведене Директивою Європейського парламенту та Ради Європи № 2009/110/ЄС від 16.09.2009 р. Відповідно до документа, електронні гроші – це електронно, у тому числі магнетично, накопичена грошова вартість, яка представлена вимогою до емітента, і яка після отримання коштів випускається з метою здійснення платіжних трансакцій і приймається фізичною і юридичною особою, що не є емітентом електронних грошей. Така підтримка даного визначення з боку українських фахівців зумовлена сферою обігу електронних грошей, що лежить поза банківськими рахунками, у площині інформаційного простору (сервери, програмно-технічні забезпечення).

2. Сучасні тенденції розвитку систем електронних грошей в Україні

Порядок здійснення операцій з електронними грошима та максимальна сума електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, визначаються нормативно-правовими актами НБУ. Емісія та обіг електронних грошей організуються за допомогою спеціальної системи електронних грошей. Відповідно до Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого Постановою Правління Національного банку України від 4.11. 2010 р № 481, система електронних грошей – сукупність відносин між емітентом, оператором, агентами, торговцями та користувачами щодо здійснення випуску, обігу та погашення електронних грошей.

Емітент має право самостійно забезпечувати функціонування системи електронних грошей або укладати договори з операторами про виконання ними операційних або інших технологічних функцій у системах електронних грошей.

Особа, яка має намір створити систему електронних грошей та здійснювати випуск електронних грошей (далі – заявник), зобов'язана узгодити з Національним банком правила системи електронних грошей до здійснення випуску електронних грошей.

Платіжна організація платіжної системи, створеної резидентом, члени/учасники якої мають намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язана узгодити з Національним банком правила системи електронних грошей до здійснення випуску електронних грошей.

Система електронних грошей дає можливість швидко набрати клієнтів, оскільки користувач електронного гаманця не повинен іти до банку, може протягом хвилини активізувати гаманець і здійснювати платежі. Процент за використання системи невисокий, але за рахунок великої кількості клієнтів банк швидко виходить на рентабельність. Рентабельність системи електронних грошей може досягнути 20 %. Прихильниками активації використання електронних грошей в Україні є також мобільні оператори. Їхній головний інтерес до електронних грошей пов'язаний із можливістю здійснення платежів за товари та послуги за допомогою мобільного телефону.

Станом на 8.07.2013 р. узгодженими НБУ є правила двох систем електронних грошей: «Максі» (емітент – ПАТ «Альфа-банк») та MoneXu (емітент – ПАТ «Фідобанк»).

Відповідно до п. 15.2 ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», банк, що має намір здійснювати випуск електронних грошей, зобов'язаний до початку їх випуску узгодити з Національним банком України правила використання електронних грошей у порядку, встановленому нормативно-правовим актом Національного банку України. Станом на 8.07.2013 р. в Україні мають право здійснювати операції з електронним грошима 17 банків, 13 з яких користуються платіжною системою НСМЕП, 3 – платіжною системою Visa International Service Association, 1 – платіжною системою «ГлобалМані» (ПАТ «Ощадбанк») ².

За інформацією НБУ, Національна система масових електронних платежів (НСМЕП) – внутрішньодержавна банківська багатоемітентна платіжна система масових платежів, у якій розрахунки за товари та послуги, одержання готівки та інші операції здійснюються з використанням спеціальних платіжних засобів за технологією, що розроблена Національним банком України. Ключовим елементом системи є смарт-карта. Платіжні картки НСМЕП мають високий ступінь захисту від несанкціонованого доступу.

З моменту упровадження НСМЕП громадяни України отримали можливість розраховуватися за товари та послуги в безготівковій формі та отримувати готівку за допомогою спеціальних платіжних засобів (платіжних карток, мобільних платіжних інструментів тощо), а також зберігати та накопичувати заощадження у банках на поточних рахунках.

Водночас оглядачі ряду ЗМІ стверджують, що НБУ намагається підвищити привабливість НСМЕП і переконати банки та їхніх клієнтів користуватися «продуктом вітчизняного виробництва» замість послуг добре відомих міжнародних платіжних систем. У цій ситуації учасники ринку хоч і підтримують ініціативу Нацбанку в цілому, проте висловлюють застереження щодо «добровільно-примусових» методів, якими НБУ може втілювати свої ініціативи.

Розроблена НБУ НСМЕП працює від 2004 р., але досі не набула великої популярності серед банків та їхніх клієнтів. Із майже 200 українських банків із НСМЕП працюють лише 58. За ці роки було емітовано 9,5 млн платіжних карт, що послуговуються вітчизняною системою електронних платежів. Прикметним залишається те, що 6 млн карток було випущено державним «Ощадбанком» при виплаті компенсацій за втрачені у «Сбербанку» СРСР вклади.

За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі, 93 % карток емітовано українськими банками в рамках міжнародних платіжних систем, при цьому 99 % платіжних операцій з використанням емітованих карт здійснюються в межах України, тоді як внутрішня інфраструктура для повного

---

² Дослідження правових аспектів здійснення випуску, обігу та погашення електронних грошей в Україні // Національне рейтингове агентство «Рюрік». – Режим доступу: http://rurik.com.ua/documents/research/el_money.pdf.

циклу обміну інформаційними даними між усіма учасниками платіжної системи за операціями з платіжними картками в Україні відсутня. Це і є головним аргументом, який висловлюють і представники уряду, і Нацбанку для того, аби і надалі розвивати вітчизняну систему електронних платежів, попри її непопулярність.

У зв'язку з цим, НБУ має намір підвищити конкурентоспроможність НСМЕП до рівня міжнародних платіжних систем. За словами представника НБУ, 98 % операцій по картках, емітованим НСМЕП, проводяться на території України. «Національний банк проводить наради з банками, за підсумками яких тарифи НСМЕП будуть знижені до рівня міжнародних платіжних систем, щоб національні платіжні картки були конкурентними», – зазначила заступник директора генерального департаменту інформаційних технологій і платіжних систем НБУ І. Тютюн на Міжнародній конференції «Платіжний форум», організованій Нацбанком. Стратегія розвитку національної карткової платіжної системи України на 2012–2014 рр. передбачає розвиток національної системи, впровадження державних і недержавних безготівкових роздрібних платежів, а також створення центрального маршрутизатора та розрахункового центру. «Основними завданнями в рамках стратегії є поєднання технології НСМЕП і загальноприйнятих міжнародних технологій платіжних систем, впровадження платіжних засобів, зниження витрат банків за рахунок наявної інфраструктури, створення умов для впровадження корпоративних проектів, управління ризиками, автоматизований моніторинг операцій з попередження шахрайства», – підкреслила І. Тютюн.

Visa International Service Association – найбільша у світі електронна платіжна система, заснована в 1976 р. Власниками корпорації є 21 тис. фінансових установ по всьому світі. Безпосередньо емісією й організацією прийому карток займаються самі банки. Всупереч поширеній думці, Visa – це не компанія з випуску платіжних карток, вона виконує посередницьку роль між банками й займається організацією розрахунків, забезпечуючи технічну взаємодію між учасниками системи. Некомерційна суть асоціації проявляється в тому, що вартість послуг за здійснення процесингу карт через мережу Visa для банків визначається тими витратами, які потрібні на їхню організацію. Будь-який отриманий понад цього прибуток направляється на подальший розвиток мережі й удосконалення технології в інтересах усіх банків-членів.

Міжнародна платіжна система Visa займає передові позиції в розвитку безпечних і надійних методів здійснення платежів в Інтернеті. Visa належить першість у розробці й просуванні концепції «універсальної комерції», а саме, можливості здійснювати комерційну діяльність у будь-який час, у будь-якому місці й за допомогою різних засобів зв'язку. Перебуваючи в будь-якій точці світу, кожен зможе оцінити простоту, зручність і надійність оплати покупок і послуг в Інтернеті за допомогою карток Visa. Щорічний торговий обіг карток Visa становить 2,5 трлн дол. США. Картки Visa приймаються до оплати в торгових точках більше 150 країн світу.

Міжнародна платіжна системи VISA International Service Association присутня в Україні з 1995 р. і реально почала працювати з 1997р., коли

українські банки стали повноправними членами цих систем. Емітовано більше 800 тис. карт. Лідерами є ПРИВАТБАНК, ПУМБ і АВАЛЬ. Ці три банки випустили близько 89 % загальної кількості міжнародних карт, розгорнута інфраструктура прийому й обробки платежів за картками цих систем.

GlobalMoney (ГлобалМані) – внутрішньодержавна небанківська платіжна система України оперує електронними грошима як офіційним засобом платежу для всіх учасників системи на території нашої країни. «ГлобалМані» працює з електронними грошима, які гарантовані державою – емітентом виступив державний Ощадний банк України. Електронні гроші платіжної системи забезпечені реальною гривнею, мають 100 % ліквідність. Перша емісія відбулася 21 жовтня 2011 р.

Платіжна система «ГлобалМані» пропонує способи оплати мобільного зв'язку, Інтернету, комунальних та інших послуг, а також здійснення грошових переказів між фізичними особами, оплату товарів в інтернет-магазинах. Компанія «ГлобалМані» виступила оператором і розробником внутрішньодержавної небанківської платіжної системи «ГлобалМані». Спеціалісти компанії створили Правила роботи платіжної системи. Вони визначають, яким чином відбувається робота всієї платіжної системи. Правила «ГлобалМані» затверджені Національним банком України. НБУ видав «ГлобалМані» дозвіл на діяльність, пов'язану з переказами й обігом електронних грошей.

Як зазначив директор з корпоративних відносин і контролю платіжної системи «ГлобалМані» Ю. Корж, компанія «завжди прагнула бути драйвером процесу формування в Україні ринку електронних платежів» – у рамках українського та міжнародного права. «Тільки такий підхід здатний сформувати довіру до нових платіжних інструментів у нашій країні», – вважає він. За його словами, в Україні саме платіжна система «ГлобалМані» однією з перших отримала всі необхідні дозволи на здійснення діяльності, пов'язаної з переказом коштів та оборотом електронних грошей. «ГлобалМані» дає змогу здійснювати понад 400 видів платежів. Усього налічується понад 55 тис. точок входу до платіжної системи.

Водночас в Україні діють електронні платіжні системи, які відповідають деяким ознакам систем електронних грошей, проте не узгодили свої правила з НБУ. За різними оцінками, найбільшими з них у гривневому сегменті є WebMoney.UA, LiqPay та W1. Зокрема, система WebMoney регламентує свою діяльність тим, що дозволяє за допомогою електронних одиниць здійснювати розрахунки (переказ електронних одиниць від однієї особи до іншої з можливістю їх «виведення» – обміну на «справжні» грошові кошти). Така регламентація дії системи WebMoney на території України формально не охоплюється дією Положення про електронні гроші в Україні, затвердженого Постановою Правління НБУ від 04.11.2010 р. № 481. Більше того, категорія «електронні гроші» формально не використовується системою, натомість фігурують інші назви: електронні одиниці, титульні знаки. Купівля таких знаків за гривневий еквівалент в Україні передбачає придбання покупцями прав вимоги до третьої особи (резидента України) в організації-гаранта (ТОВ

«Українське гарантійне агентство»). Таким чином, купуючи в гаранта електронні одиниці за грошові кошти в гривні, особа набуває не електронні гроші, а права вимоги до третьої особи (конкретної банківської установи). У подальшому такі права вимоги можуть обмінюватися на товар (у цьому разі фактична купівля товару, наприклад, в інтернет-магазині, з юридичного погляду вважатиметься обміном цього товару на права вимоги, а не купівлею за електронні гроші).

У зв'язку з цим, НБУ заявив, що правила WebMoney на території України не узгоджено з регулятором, а тому ситема не має права на здійснення діяльності в країні. Станом на 05.09.2013 р. за інформацією Міндоходів, розслідування діяльності платіжної системи WebMoney продовжується. «Як тільки вони оформлять свою діяльність відповідно до законодавства – будуть працювати. А поки вони працюють незаконно», – повідомили в Міндоходів.

З метою вдосконалення регулювання діяльності, що пов'язана з випуском електронних грошей в Україні, та посилення контролю за операціями з електронними грошима, НБУ було розроблено Проект змін до Положення про електронні гроші в Україні. Зміни планується внести для приведення норм Положення у відповідність з вимогами ст. 15 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» від 05.04.2001 р. № 2346-III щодо регулювання особливостей випуску електронних грошей та здійснення операцій з ними, а також ст. 47 Закону України «Про банки та банківську діяльність» від 07.12.2000 р. № 2121-III стосовно встановлення вимог до комерційних агентів банка-емітента електронних грошей. Зокрема, документом передбачено доповнити главу 1 Положення новим пунктом такого змісту: «1.3 Відповідно до ст. 47 Закону України “Про банки та банківську діяльність” і для цілей цього Положення до фінансових послуг, які банк має право надавати своїм клієнтам (крім банків) шляхом укладення з юридичними особами агентських договорів під час використання електронних грошей, належать послуги з:

- розповсюдження електронних грошей;
- здійснення обмінних операцій з електронними грошима;
- надання засобів поповнення електронними грошима електронних пристроїв;
- приймання електронних грошей в обмін на готівкові/безготівкові кошти».

Згідно з поточною редакцією Положення, емітент електронних грошей зобов'язаний визначати суму електронних грошей на електронному пристрої, що перебуває в розпорядженні користувача, з урахуванням таких вимог:

- сума електронних грошей на електронному пристрої, який не може поповнюватися, не повинна перевищувати 2 тис. грн;
- сума електронних грошей на електронному пристрої, який може поповнюватися, не повинна перевищувати 8 тис. грн.

Регулятор також планує ввести додаткові обмеження, відповідно до яких загальна сума електронних грошей, на яку здійснюються операції протягом місяця, не повинна перевищувати 25 тис. грн, за винятком, коли сума у 8 тис. грн або більше погашається протягом того самого місяця на вимогу

користувача. Крім того, згідно з проектом змін, емітент та/або агент з розрахунків має право приймати електронні гроші, які місяться в чіпі, інтегрованому на наперед оплаченій картці, або яка є засобом доступу до електронних грошей, що зберігаються в пам'яті комп'ютера, від користувачів фізичних осіб в обмін на готівкові кошти через банкомат виключно в сумі 500 грн на день, але не більше 4 тис. грн протягом одного місяця.

Експерти в галузі права зазначають, що таким чином, з одного боку, НБУ вживає заходів щодо узгодження норм українського законодавства у сфері електронних грошей, з іншого – встановлює досить жорсткі обмеження на обсяг операцій, що може стати стримуючим фактором для розвитку системи електронних платежів в Україні. На думку президента «Українського аналітичного центру» О. Охріменка, така ініціатива НБУ спрямована на посилення контролю над платіжними системами в країні.

Щодо додаткових обмежень регулятора О. Охріменко називає їх позитивним рішенням. Вважається, що користувач буде використовувати ці гроші для оплати мобільних телефонів, купівлі якихось товарів в інтернет-магазинах. У будь-якому випадку, навряд чи він витратить за місяць більше 25 тис. грн. У більшості країн світу теж стоїть таке обмеження. Цими грошима не можна буде оплачувати інтернет-казино. Для цього, у принципі, обмежують, пояснив він.

Намір НБУ заборонити користувачам переказувати електронні гроші іншим користувачам з використанням наперед оплачених карток експертами оцінюється як дію превентивного механізму. «Перш за все, це не тільки картки, маються на увазі й розрахунки з допомогою платіжних терміналів. Це робиться для того, щоб гроші не втрачались. Якщо на сьогодні є ризик, що гроші можуть втратитися, то в результаті використання електронних грошей, їх завжди можна буде знайти та повернути. Випадків втрати грошей фізичними особами поменшає», – зазначив О. Охріменко.

При цьому надання права на здійснення емісії виключно банкам, на думку аналітиків Національного рейтингового агентства «Рюрік», є позитивним фактором, оскільки банківські фінансові установи, як правило характеризуються більш високим рівнем надійності порівняно з небанківськими. У разі внесення вищезазначених змін до Положення про електронні гроші в Україні, можливе збільшення кількості та обсягу операцій систем електронних грошей. Проте на тлі скорочення українськими банками кількості відділень та переходу на дистанційне обслуговування клієнтів виникають сумніви щодо доцільності встановлення суттєвих обмежень на операції з електронним грошима.

Таким чином, на сьогодні українське законодавство потребує подальшого вдосконалення у сфері випуску та обігу електронних грошей, зокрема, щодо врегулювання питання з платіжними засобами, так і прийняття нових норм, що врегулюють відносини між суб'єктами систем електронних грошей, забезпечать як належний захист користувачів так і зменшення ризиків самих систем, що надають відповідні послуги.

Об'єктивні причини для термінового вдосконалення відповідних законодавчих норм щодо електронних грошей існують. Останнім часом дедалі більшого поширення в Україні набуває практика ведення бізнесу через глобальну мережу Інтернет, що передбачає здійснення розрахунків між учасниками ринку з використанням електронних грошей. З іншого – широке застосування електронних платіжних засобів приховує значний ризик, адже їх можна використати, щоб уникнути відповідальності при вчиненні окремих порушень закону, зокрема в тіньових схемах, спрямованих на ухилення від оподаткування та фінансового моніторингу. Рух коштів за допомогою «електронних гаманців» користувачів багатьох з подібних систем фактично залишається поза зоною досяжності податкових та інших правоохоронних і контролюючих органів.

Системи електронних грошей масово використовуються шахраями: для здійснення платежів за послуги хакерів і заборонені в країні азартні ігри, а також за розповсюдження матеріалів порнографічного характеру.

Фінансовий кримінал також активно використовує можливості електронних грошей. У 2010 р. правоохоронні органи розкрили схеми, за якими на платіжні зобов'язання WebMoney обмінювалися фальшиві долари. Після цього отримані електронні гроші були розкидані по гаманцях WebMoney і Яндекс.гроші. Крім того, обіг електронних одиниць вартості (одиниць обліку прав вимоги, титульних знаків, реквізитів тощо) викликає низку запитань з погляду дотримання законодавства у сфері протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансування тероризму.

За допомогою нових норм вищезазначеного проекту НБУ (ідеться про те, що емітент повинен бути до початку випуску електронних коштів погодити з Нацбанком правила використання цих грошей) регулятор має наміри ліквідувати на території України так звані псевдо-платіжні системи. «У нас зараз працюють дві дуже відомі, і десть вісім маловідомих, які не є платіжними системами. Вони працюють безконтрольно, і, у результаті, якраз там гроші й зникають. НБУ прагне, перш за все, контролювати всі платіжні системи, і за необхідності, якщо будуть виникати конфліктні ситуації, він буде знати: де гроші знаходяться й кому їх повернути», – пояснив президент «Українського аналітичного центру» О. Охріменко.

Як відомо, нещодавно влада США розкрила один із найбільших злочинів з відмивання грошей. Прокуратура Нью-Йорку пред'явила звинувачення в причетності до шахрайської схеми з відмивання 6 млрд дол. в засновнику платіжної системи Liberty Reserve А. Будовськи (Arthur Budovsky). Сам А. Будовськи був заарештований 24 травня в Іспанії в рамках спільного розслідування, розпочатого іспанською та американською поліцією у 2011 р. Операція відбувалася в 17 різних країнах, тобто одну людину було затримано в Брукліні, одну в Іспанії. Уявіть собі, 20 тис. клієнтів тільки в США. Сайт системи Liberty Reserve, яка забезпечувала повну анонімність власників рахунків і незворотність транзакцій, був закритий владою США. Рахунки компанії заарештовані.

Система Liberty Reserve стала відома в серпні 2007 р. і користувалася популярністю як платіжний інструмент для високоризикованих інвестиційних програм. Від інших подібних платіжних систем вона відрізнялася тим, що її користувачі могли здійснювати перекази анонімно. Саме завдяки цьому зловмисники могли відмивати гроші, отримані злочинним шляхом. У прокуратурі США повідомляють, що щорічно через платіжну систему проводилося 12 млн фінансових операцій практично на 1,5 млрд дол.

За даними ЗМІ, сторона обвинувачення заявляє, що через Liberty Reserve було проведено не менше 55 млн незаконних транзакцій по всьому світу. Також передбачається, що там відмивали гроші наркокартелі і ті, хто займався дитячою порнографією.

Американські експерти обговорюють сам прецедент, що прокурори взяли за сферу проведення платежів у мережі, тому що це така собі terra incognita для правоохоронних органів. Мало хто всерйоз розуміє, що відбувається в мережі, як працюють ці фінансові операції.

Існують три основні проблеми, які виникають у зв'язку з користуванням електронними грошима і прямо пов'язані з відмиванням грошових коштів електронним шляхом:

а) поліції важко стежити за внесками коштів, якщо фонди переказують по телефону або через комп'ютер. Справа в тому, що невеличка електронна картка може містити величезну суму коштів. У першу чергу цим користуються наркоділки, рекетири, нарешті ті, хто займається відмиванням коштів в особливо великих розмірах. Якщо гроші надходять до банку, то існує чимало приписів, згідно з якими поліція може зажадати інформацію про перекази й одержати банківські записи. Цієї незручності злочинець уникає в разі відмивання грошей електронним шляхом, і поліція навряд чи дізнається, хто саме вкладає таку суму;

б) деякі системи електронних грошей надають користувачеві можливість здійснювати перекази без участі банку. Цим користуються особи, які займаються відмиванням грошових коштів та наркобізнесом;

в) існують електронні грошові системи, створені таким чином, що є можливість здійснювати анонімні перекази. Це означає, що ніхто з учасників транзакції не володіє достатньою інформацією про тих, хто переказує гроші.

Буває важко визначити навіть країну, з якої надійшов переказ.

Отже, при користуванні електронними грошима фактично виключаються особисті контакти, що створює чимало труднощів у роботі поліції.

Як показує досвід, злочинці першими використовують нові технології, у тому числі й у грошовій індустрії. З одного боку, електронні гроші вважаються безпечнішими, ніж реальні грошові кошти, з іншого – є чимало спроб розгадати код тієї чи іншої електронної грошової системи.

У країнах Заходу опрацьовуються всі варіанти захисту електронних систем. Зокрема, встановлено обов'язок тих, хто надає послуги шляхом електронних систем, вести регулярні записи, щоб потім їх можна було передати слідчим органам. Зрозуміло, що працівники грошової індустрії аж ніяк в цьому не зацікавлені, бо відмивання грошових коштів через електронні системи їм на користь: чим більше грошей надійде до їхньої системи, тим більшою буде

вигода (*Матеріал підготовлено з використанням таких джерел інформації: Національний банк України (<http://www.bank.gov.ua>); Інформаційно-аналітичний портал Українського агентства фінансового розвитку (http://www.u-fin.com.ua/analit_mat/gkr/151.htm); Національне рейтингове агентство «Рюрік» (http://rurik.com.ua/documents/research/el_money.pdf); Універсальний процесин (<http://uip.com.ua/>); Українська правда (<http://www.pravda.com.ua>); Блог юридичної компанії Jurimex (<http://jurblog.com.ua/2013/05/elektronni-groshi-ta-perekaz-kosh-tiv-yih-vidminnosti/>); Правовий тиждень (<http://legalweekly.com.ua>); Голос столиці (<http://newsradio.com.ua>)).*

Прогноз для бізнесу

Підготовлено Інформаційно-аналітичним центром FOREX CLUB в Україні

Іноземна валюта стає менш привабливою для українців

До кінця року попит на готівкову іноземну валюту, ймовірно, залишатиметься незначним. Заходи НБУ, спрямовані на зниження рівня доларизації економіки, роблять покупки валюти для населення менш привабливими, вважає Марія Сальникова.

НБУ продовжує проводити політику з підтримки стабільності курсу гривні, у тому числі використовуючи заходи більш короткого терміну обов'язкового продажу експортної валютної виручки, а також обмежень по переказах валюти фізичними особами в межах України.

«Зниженню попиту на валюту також може сприяти уповільнення зростання номінальних і реальних доходів, у зв'язку з чим населення вважає більш доцільним витратити кошти на нагальні потреби і утримувати їх у гривні, ніж очікувати деякої девальвації з метою заробітку», – зазначає Марія Сальникова.

Чисте сальдо покупок валюти населенням у жовтні склало 216 млн. доларів, що на 68,1 % менше вересневого показника. Причин для такої динаміки було декілька. По-перше, низькі темпи зростання заробітних плат в Україні, на тлі чого населення менше зацікавлене в заощадженні, ніж у задоволенні поточних потреб. По-друге, підвищення впевненості населення щодо гривні. І, по-третє, осіння ситуація з бюджетними питанням США, що сприяє зниженню довіри населення до долара.

У листопаді інфляція в Україні прискорилася

Споживча інфляція в листопаді може скласти близько 0,6 %. Основною причиною цього може стати рішення уряду підвищити тарифи на газ для

населення на 60 % в рамках відновлення співпраці з МВФ, вважає Марія Сальникова.

Можливе розширення діапазону коливання курсу готівкового долара США з верхньою межею в 8,5 грн., А також низькі темпи зростання заробітних плат можуть призвести до деякого скорочення споживання в країні, що буде стримувати зростання цін. Проте, продукти харчування та безалкогольні напої продовжать дорожчати у зв'язку з сезонним скороченням пропозиції. Крім того, у зв'язку з наближенням новорічних свят у листопаді традиційно зростають ціни на послуги ресторанів і готелів.

У жовтні інфляція склала 0,4 % проти нульового зростання у вересні. Причиною цьому стало підвищення цін на продукти харчування та безалкогольні напої, одяг і взуття, послуги ЖКГ.

БЕЗ КРЕДИТУ МВФ УКРАЇНІ БУДЕ СКЛАДНО розплатитися з боргами

Залучення додаткових коштів в економіку країни дозволить Україні розрахуватися за зовнішніми боргами і обмежити рівень девальвації гривні.

Незважаючи на певний запас валютних активів, потреба в зовнішніх ресурсах у країні таки є. Відновлення співпраці з МВФ допоможе забезпечити впевнені та цілеспрямовані дії з відновлення економічних темпів зростання країни. Крім того, кредити МВФ є найефективнішими в поточних умовах, оскільки вони найдешевші і можуть бути видані за умови гнучкішої валютної політики і економічно виправданого підвищення вартості послуг ЖКГ.

Однак, незважаючи на очікування про відновлення співпраці з МВФ, не виключено, що Україна до кінця року обійдеться залученими коштами за ОВДП, і отримає додаткову фінансову підтримку з боку російських банків. Але такий крок у середньостроковій перспективі буде не найвигіднішим для країни, тому що процентні ставки за російськими позиками можуть бути вищими – близько 8-9 % порівняно зі ставками МВФ – близько 3-4 %.

«Виконання умов МВФ не вплине на вартість гривні. Незважаючи на плановану помірну девальвацію, до кінця року курс буде перебувати в межах 8,20-8,50 гривень за готівковий долар. Кредит МВФ підтримає валютний баланс, тому більш значної девальвації ми не очікуємо», – прогнозує Марія Сальникова.

Надати деяку підтримку гривні до кінця року може й оптимістичний прогноз щодо відновлення економіки єврозони, стабільних темпів зростання США і Китаю. Це дає надію на те, що 2014 рік більш сприятливим для гривні, оскільки прискориться зростання світової економіки. Водночас, НБУ, швидше за все, продовжить проводити інформаційну підтримку гривні, в тому числі за рахунок оголошення про можливість введення податку на операції з готівковою валютою, що буде знижувати інтерес населення і бізнесу до валюти.

«У поточних умовах долар дещо втрачає свою привабливість як актив для заощадження коштів. У рамках відновлення співпраці з МВФ є розуміння, що девальваційні настрої у населення знизяться, що в свою чергу сприятиме зменшенню інтересу до валюти в цілому», – зазначає Михайло Олексин, аналітик Донецької філії ДК FOREX CLUB.

Актуальна тема

Європейські стандарти

М. Грет, мол. наук. співроб. НЮБ НБУВ

Місцева і регіональна демократія, реформи місцевого самоврядування

11 листопада відбулося засідання «круглого столу» **«Реформування місцевого самоврядування в Україні»** в рамках Плану дій Ради Європи для України на 2011-2014 роки **«Партнерство заради реформ»**.

Захід було присвячено питанням руху України до європейських стандартів в сфері розвитку місцевої і регіональної демократії, виконанню формальних зобов'язань в рамках членства нашої країни в Раді Європи. На круглому столі також було здійснено огляд перспектив та викликів, пов'язаних з імплементацією Україною стандартів Ради Європи з місцевого самоврядування. Під час заходу учасники було ознайомлено із висновками та рекомендаціями моніторингового звіту Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи, Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні та системою впровадження Концепції в Україні

Голова Державного фонду Сергій Маліков подякував організаторам заходу, представникам Офісу Ради Європи, Конгресу місцевих та регіональних влад Ради Європи, представникам іноземних дипломатичних установ та міжнародних організацій за проведення такого надзвичайно актуального на сьогоднішній день засідання круглого столу, а також за те, що вони роблять в Україні вагомий внесок в процес становлення нашої країни як європейської держави: «Енергія і небайдужість керівників Ради Європи та її співробітників робить міжнародні структури в Україні та за її межами тією міжнародною платформою, яка дає змогу обговорювати спільні проблеми і представляти точку зору з питань реформування місцевого самоврядування України, муніципального розвитку, місцевої та регіональної демократії».

«Хочу відзначити, – зауважив Сергій Маліков, – що за ініціативи Президента України громадське обговорення проекту Концепції відбулося в усіх регіонах України за участі не лише органів місцевого самоврядування, їх асоціацій, а й широкого кола громадськості, територіальних громад, з максимальним анонсуванням теми реформування в засобах масової інформації.

Такий вихід на інформаційне поле та експертне середовище теоретиків та практиків розвитку місцевого самоврядування дозволило нам узгодити загальнонаціональний контекст редакції проекту Концепції, який отримав позитивну оцінку вітчизняних та міжнародних експертів».

Голова Державного фонду під час свого виступу підкреслив, що Президент України Віктор Янукович неодноразово наголошував на тому, що пріоритетним напрямом реформування має стати організація такої системи місцевого самоврядування, яка максимально забезпечить задоволення інтересів громадян в усіх сферах. Тому наше основне завдання щодо реалізації завдань Глави держави ми вбачаємо у консолідації ресурсного забезпечення розвитку територіальних громад на засадах децентралізації владних повноважень.

В свою чергу Представник Генерального секретаря Ради Європи з координації програм співробітництва в Україні, Голова Офісу Ради Європи в Україні, посол Владімір Рістовскі подякував його учасникам за багаторічну співпрацю та зазначив, що сьогодні разом за одним столом зібралися представники органів влади, інституцій та дипломатичного корпусу, які задіяні до активного процесу реформування самоврядування. Він зазначив, що питання модернізації місцевого самоврядування в Україні набуває особливої актуальності в контексті багатостороннього формату співпраці в рамках «Східного партнерства», Європейської політики сусідства

Виступаючи на відкритті засідання, Віце-прем'єр-міністр України Олександр Вілкул нагадав присутнім, що Україна та Рада Європи на постійній основі співпрацюють в напрямі вдосконалення системи місцевого самоврядування відповідно до європейських стандартів. Він подякував представникам ради Європи та країнам-донорам – Швеції, Швейцарії і Данії – за допомогу та зазначив, що ця сфера діяльності і надалі залишається пріоритетом для України, особливо за умов євро інтеграційних процесів, які вимагають відповідного перегляду законодавства та створення сильних громад та регіонів, спроможних ефективно діяти та співпрацювати у європейському просторі. Олександр Вілкул наголосив на важливості підтримки процесів модернізації на місцевому і регіональному рівні, що надасть змогу Україні якомога швидше привести практику та законодавство сфери місцевого самоврядування до вимог та стандартів ЄС.

Презентуючи Звіт Ради Європи щодо місцевої і регіональної демократії в Україні, доповідач по Україні, віце-президент Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи Марк Кулз (Бельгія), відзначив важливість процесу консультацій з місцевими органами влади та інші заходи української сторони, націлені на ефективну підготовку до проведення широкомасштабної реформи самоврядування. «Конгрес місцевих і регіональних влад Ради Європи рекомендує вжити всіх заходів для вдосконалення українського законодавства та своєчасного здійснення реформи, аби розширити повноваження і фінансову автономію органів місцевого самоврядування, посилити їх спроможність як того вимагає Європейська хартія місцевого самоврядування – міжнародний договір, ратифікований Україною у 1997 році, який, відповідно, є частиною законодавства України», – наголосив Марк Кулз.

Голова Представництва Європейського Союзу в Україні, посол Ян Тобінські зазначив: «Сильна Європа будується на сильних регіонах, пріоритетності політики підтримки регіонального розвитку та побудові міцної громади. Ми вітаємо рішення України підписати Угоду про асоціацію між Україною та ЄС. Для цього вже багато зроблено».

«Народ України та європейська спільнота чекають від нас конкретних дій», – з такою тезою на засіданні круглого столу виступив народний депутат України, Голова Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування Давид Жванія. Він, зокрема, зазначив: «Теперішню редакцію Концепції реформування місцевого самоврядування необхідно ухвалювати як базис, своєрідну точку відліку. Саме з цим варіантом ознайомлені представники самоврядування та влади в регіонах. Соціально-економічна ситуація в Україні вимагає негайної реформи місцевого самоврядування. Про це також прямо говорять рекомендації Ради Європи». Він додав, що для України, яка збирається стати частиною спільного європейського простору, є особливо важливим постійна взаємодія з європейськими і міжнародними інституціями та експертами.

Ректор Київського національного університету академік Леонід Васильович Губерський привітав учасників форуму та побажав їм плідної роботи й конструктивних результатів. Владімір Рістовскі, представник Генерального секретаря Ради Європи з координації програм співробітництва в Україні, голова Офісу Ради Європи в Україні та Олександр Вілкул, Віце-прем'єр-міністр України наголосили на необхідності реформування законодавства нашої держави у напрямі зміцнення самостійності місцевих органів самоврядування та децентралізації влади. Україні вкрай необхідне посилення місцевої демократії, залучення громадян до місцевого управління, що сприятиме вдосконаленню системи державного управління, економічному зростанню, раціональному використанню природних ресурсів та рівномірному розвитку територій. Ця ініціатива широко підтримується Європейським союзом. На круглому столі виступили Надзвичайний і Повноважний посол Швеції в Україні Андреас фон Бекерат, Надзвичайний і Повноважний посол Швейцарії в Україні Крістіан Шьоненбергер, директор Швейцарського бюро співробітництва Гуідо Бельтрані, а також політичний радник Посольства Данії Маура Моранді. Європа бажає поділитися багаторічним досвідом формування сильних місцевих громад і пропонує Україні конкретні програми для розвитку взаємодії громадян, місцевих управлінських структур і місцевого бізнесу – у цьому були єдині високі гості.

Після вітальних виступів розпочалися доповіді та дискусії: європейські та українські фахівці обговорили висновки та рекомендації моніторингового звіту Конгресу місцевих і регіональних влад Ради Європи, а також висновки та рекомендації Ради Європи щодо законодавчих питань упровадження Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні.

Виступаючи на відкритті засідання Віце-прем'єр-міністр України Олександр ВІЛКУЛ нагадав присутнім, що «цей Круглий стіл проходить

напередодні однієї з ключових подій у новітній історії України – наприкінці місяця Україна очікує на підписання Угоди про асоціацію з ЄС». Він подякував Раді Європи, представникам європейських країн та, зокрема, країнам-донорам – Швеції, Швейцарії і Данії – за підтримку України та її європейського прагнення та зазначив: «розвиток місцевого самоврядування, місцевої і регіональної демократії, підвищення ефективності діяльності органів влади у відповідності з кращими європейськими практиками є важливішою складовою євроінтеграції України. Впровадження в Україні положень Європейської хартії місцевого самоврядування є однією з вимог ЄС, зокрема це стосується прийняття концепції реформування місцевого самоврядування. Україна та Рада Європи на постійній основі продовжують співпрацювати у цьому пріоритетному напрямі». Олександр ВІЛКУЛ наголосив також на важливості підтримки процесів модернізації на місцевому і регіональному рівні, що надасть змогу Україні якомога швидше привести практику та законодавство сфери місцевого самоврядування до вимог та стандартів ЄС.

Представник Генерального секретаря Ради Європи з координації програм співробітництва в Україні, Голова Офісу Ради Європи в Україні, Посол Владімір РІСТОВСКИ, подякував всім присутнім за співпрацю та підтримку розвитку місцевого самоврядування та місцевої демократії. Він додав, що проект Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади все ще має бути затверджено та запросив представників органів влади скористатись доступною технічною допомогою, яка надається Радою Європи. Владімір Рістовскі підкреслив, що Офіс Ради Європи докладе всіх зусиль для сприяння цьому процесу задля підвищення якості та доступності послуг, що надаються громадянам України.

Презентуючи питання вдосконалення системи місцевого самоврядування в рамках конституційного процесу, радник Президента України – керівник Головного управління конституційно-правової модернізації Адміністрації Президента України, секретар Конституційної Асамблеї Марина СТАВНІЙЧУК поінформувала присутніх, що Конституційна Асамблея, в межах діяльності Комісії з питань адміністративно-територіального устрою і місцевого самоврядування, вже напрацювала пропозиції до Концепції внесення змін та доповнень в Конституцію України в частині місцевого самоврядування. У цьому контексті йдеться про приведення конституційно-правової основи місцевого самоврядування у відповідність до Європейської хартії місцевого самоврядування.

«Народ України та європейська спільнота чекають від нас конкретних дій», – з такою тезою на засіданні круглого столу виступив народний депутат України, голова Комітету Верховної Ради України з питань державного будівництва та місцевого самоврядування Давид ЖВАНІЯ. Він наголосив: «Соціально-економічна ситуація в Україні вимагає негайної реформи місцевого самоврядування. Тому, не зважаючи на існуючі недоліки теперішньої редакції Концепції, необхідно її зараз ухвалювати як базис, своєрідну точку відліку. Про це прямо говорять рекомендації Ради Європи».

Підсумовуючи результати засідання круглого столу керівник Департаменту демократичних інститутів та врядування Генерального директорату з питань демократії Генерального секретаріату Ради Європи Альфонсо ЗАРДІ підкреслив, що Рада Європи чекає на ухвалення Концепції реформи місцевого самоврядування та детального плану дій з її реалізації, що стане сигналом початку реформи. Після ухвалення Концепції Рада Європи готова продовжити надання підтримки з її реалізації задля забезпечення відповідності чинного законодавства та існуючої практики європейським стандартам, зокрема положенням Європейської хартії місцевого самоврядування.

Серед учасників круглого столу від Ради Європи та її країн – членів Представник Генерального секретаря Ради Європи з координації програм співробітництва в Україні, Голови Офісу Ради Європи в Україні Владімір Рістовскі, Голова Представництва Європейського Союзу в Україні, Посол Ян Томбінські, Надзвичайний і Повноважний Посол Швейцарської Конфедерації в Україні Крістіан Шьоненбергер, Надзвичайний і Повноважний Посол Королівства Швеція в Україні Андреас фон Бекерат, віце-президент Конгресу місцевих і регіональних влад РЄ Марк Кулз, керівник Департаменту демократичних інститутів та врядування Генерального директорату з питань демократії Генерального секретаріату Ради Європи Альфонсо Зарді.

Під час засідання Владімір Рістовскі зазначив, що питання модернізації місцевого самоврядування в Україні набуває особливої актуальності в контексті багатостороннього формату співпраці в рамках «Східного партнерства», Європейської політики сусідства, і особливо перед планованим підписанням Угоди про асоціацію між Україною та ЄС у Вільнюсі.

Цього року питання набуло додаткової популярності через презентацію урядової концепції реформування. Це, безумовно, дуже важливо, що ініціатива децентралізації підтримана не тільки на місцях, але й на рівні Уряду і Президента. Разом з тим важливо, щоб реформування відбулось максимально швидко, а не лишилось на рівні концепції. На Всеукраїнському форумі місцевого самоврядування представники міст та експерти запропонували на розгляд Президента, Верховної Ради та Уряду конкретні і прості заходи, які направлені на покращення функціонування громад. Необхідно починати з малих кроків, які дадуть результати в найближчому майбутньому. Наприклад, вирішити питання з затримкою коштів в казначействі, що дозволить багатьом містам своєчасно проводити виплати по соціально важливих напрямках.

На основі всього сказаного можна констатувати кілька варіантів розвитку міського самоврядування. А саме:

– позитивний варіант. За умови реального впровадження місцевого самоврядування в Україні в невеликій перспективі відбудеться позитивна динаміка, як в розумінні місцевих громад, так і в житті цих самих громад. Оскільки в першу чергу місцеві громади, зможуть самостійно вирішувати частину проблем, які є і будуть поставати з плином часу у них, причому ефективно, адже не буде необхідності звертатися до державних органів влади за допомогою. Також місцеве самоврядування дасть змогу швидко приймати ті,

чи інші рішення, які необхідно для нормальної життєдіяльності самої громади а відповідно, ефективність від швидкого впровадження їхнього, дасть швидше своєї плоди. І не менш важливішим є те, що місцеве самоврядування отримає в свої руки ефективні механізми, як для захисту прав і свобод громадян цих громад, так і правові механізми впливу на державні служби забезпечення. І що не менш важливо, розвиваючи засади місцевого самоврядування ми будемо наближатися до стандартів ЄС.

– негативний варіант. Є ймовірність, що й далі буде відбуватися лише імітація місцевого самоврядування. І за умови, що все буде відбуватися саме так а не інакше, можна очікувати подальшого не розв'язання різних проблем чи затягування їх на невизначений час, як це відбувається зараз. Крім того, варто зазначити, що за умов затягування впровадження місцевого самоврядування, міські громади не зможуть нічого самостійно вирішувати а значить, що їхні внутрішні проблеми будуть накопичуватися, що кінець кінцем може привести до конфліктів і ситуацій, які вийдуть за правові норми.

– нейтральний варіант. Враховуючи, те що Україна не входить в ЄС є ймовірним, згортання реформування місцевого самоврядування в Україні. За умовами цього варіанту скоріше за все, проблеми будуть законсервовуватися, як це робиться зараз. При цьому місцеві громади будуть позбавлені будь яких прав і механізмів вирішення своїх проблем, що теж буде негативно давити на психологію населення, адже воно відчуватиме себе безправним.

Земельні відносини

Пестрецова О., мол. наук. Спів роб. НЮБ НБУВ

Чиї ж то дерева, чия ж то земля...?

Питання «землі» в українській історії мабуть чи не найголовніше. Найбільш значущі, політично важливі події були спровоковані та відбувались на території яку посідає наша нація, з допомогою землі, саме через неї та завдяки їй. Її центральне, визначальне значення проглядається у фольклорі, літературі, мистецтві. Будучи з самих першопочатків прив'язаним до землі, українець не уявляє свого існування без неї. Особливо гостро земельне питання постає у нинішній кризовий для вітчизняної економіки час. Ще одним вагомим аргументом стає той факт, що земля сьогодні, як власне й 300–400 років назад, залишається одним з головних джерел доходів для переважної більшості селян.

З іншого боку для орендаторів, наприклад, великих агрохолдингів бізнес у сільському господарстві є досить прибутковим. Так, наприклад, за даними сайту видання «Агробізнес Сьогодні» рентабельність основних зернових культур у 2012 р. складала: пшениця озима (3 клас) – 25,3 %; ячмінь яровий (фуражний) – 19,4 % ; кукурудза (фуражна) – 76 % ; соняшник – 74 % ;

соя – 60 % ; <http://www.agro-business.com.ua/2010-06-11-12-52-32/1565-2013-04-30-09-05-30.html>

Водночас за прогнозами генерального директора асоціації «Український клуб аграрного бізнесу» Володимира Лапи прибутковість підприємств, що займаються рослинництвом у 2013–2014 маркетинговому році «може бути в межах 50–70 %, кукурудзи, сої – 40–50 %, пшениці – 20–30 %, ячменю – 10–20 %. У цілому, господарства виходили на рентабельність 20–25 %». <http://www.agribusiness.kiev.ua/uk/news/interviews/13-03-2013/1363181783/>.

Саме тому проблема розширення посівних площ для бізнесу, який вкладає гроші в аграрний сектор економіки залишається надзвичайно актуальною. 31 жовтня 2013 р. у ІА «Укрінформ» відбулась прес-конференція на тему: «Хто і на яких підставах використовує «нічийну» землю?». Її ініціатором виступив Національний прес-клуб з аграрних та земельних питань при Українському освітньому центрі реформ (УОЦР).

Основними питаннями, що розглядалися були: відумерла спадщина; механізми залучення земельних паїв власники чи спадкоємці яких мешкають у містах; під'їзні дороги; землі на яких розташовані господарські будівлі.

Обговорюючи **питання відумерлої спадщини** фахівці висловили декілька слушних зауважень.

Сергій Біленко: член Ради Асоціації «Земельна спілка України» зокрема зазначив: «Неякісно були виписані норми старого земельного кодексу і вже протягом майже 5 років продовжується просто виправлення помилок. Однією з таких помилок є проблема відумерлої спадщини. Згідно з діючим положенням Цивільного кодексу України в разі, коли спадкоємець відмовився, або відсутній, органи місцевого самоврядування мають право подати позов до суду про визнання спадщини відумерлою і повернення цього майна на майно комунальної власності. Ця норма досить не погано працює у населених пунктах і працює щодо всього іншого нерухомого майна, особливо квартир. Тому що органи місцевого самоврядування зацікавлені у переході нерухомості до комунальної власності, бо її можна потім або продати, або іншим чином розпорядитися».

Проблема відумерлої спадщини ще більш актуалізується з огляду на загальноукраїнську демографічну ситуацію. Так, за словами завідувачого кафедрою землевпорядного проектування Національного університету біоресурсів і природовикористання України А. Мартина: проект USAID «АгроІнвест» торік провів соціологічне дослідження, за даними якого 24,1 % власників земельних паїв мають вік 70 і більше років».

«Відумерла спадщина в деяких регіонах України становить 15–20 % від загальної площі розпайованих земель, особливо у Чернігівській, Рівненській та Житомирській областях. Демографічна ситуація на селі тут є особливо складною. Багато людей помирає і не відомо, хто має виконувати обов'язки власників земельних ділянок» – нагадав землевпорядник компанії «VITAGRO» Мирослав Ковальчук.

Приєднуючись до дискусії партнер правничої фірми «Софія» Олександр Поліводський, наголосив: «Бізнес в аграрній сфері хоче спокійно впевнено

орендувати землю і користуватися нею, знаючи, що їх правовідносини з державою передбачені. Має бути чітко визначено, що ця ділянка комусь, якщо не на даний момент, то у майбутньому, належить, комусь належить орендна плата, і хтось цю ділянку буде використовувати у своєму бізнесі і надалі. А держава знає, що у неї забезпечується головний принцип земельних правовідносин: оброблення земель і їх належний стан, недопущення погіршення земель і забезпечення їх охорони». Окрім цього юрист висловив, як на мене, два дискусійні твердження. З його точки зору головною метою бізнесу «має бути недопущення невикористання землі, надання можливості продовження оренди тим, хто вже обробляє її». Така позиція правника, з нашої точки зору, виглядає як лобювання інтересів великих агрохолдингів, та заперечення одного з головних принципів ринкової економіки – вільної конкуренції. Зовсім оригінальною виглядає пропозиція адвоката «ввести таку, як мінімум, політику і оголосити це як заклик, щоб не штафувати і не вимагати від тих осіб, які фактично обробляють ці ґрунти, якоїсь відповідальності, якихось санкцій і т. д. Бо фактично головний інтерес держави у тому, щоб забезпечити наявність ґрунтів на майбутнє, не допустити їх пошкодження і знищення. Відповідно, з цього треба виходити, а не з формалізму, що закатай свої ґрунти у асфальт і це буде менша шкода державі».

Юлія Маляр, начальник відділу земельного законодавства, агропромислового холдингу «Астарта-Київ» озвучила «проблеми» з якими стикаються у своїй діяльності та намагаються вирішити великі бізнес-структури: «Дуже великою проблемою останнім часом є те, що власники потенційні земельних ділянок, орендодавці досягли вже такого віку, де вже рівень смертності перевищує всі прогнози. Як наслідок – все більше з'являється ділянок відумерлої спадщини. Раніше такими ділянками розпоряджалися райдержадміністрації, бо земля розташовувалася за межами населених пунктів, передавали нам їх в оренду, ми реєстрували договори на оренду цієї землі і зазначали строк оренди до моменту витребування такої спадщини. Зараз ні розпорядника, ні власника таких земель немає. Під сумнівом є і правомірність дій державних адміністрацій, які передавали ці земельні ділянки, але хоча б у нас тоді був якийсь формальний документ. На даний час сільські ради не проводять роботу з визнання цієї спадщини відумерлою. Деякі нам пояснюють це відсутністю коштів у бюджеті, кадрів з правовою освітою, практики.

Такі договори ми вкладаємо безоплатно, але натомість ми збільшуємо розмір соціальної допомоги на 1 га землі. Наприклад, якщо, в середньому, соцдопомога становить десь 50 грн. на 1 га для сільської ради, то, якщо з нею у нас укладений подібний договір, ця сума значно збільшується. Але ми залишаємося при цьому юридично незахищеними.

Погоджуюсь з П. Кулиничем з приводу непотрібності норм врегулювання цього питання у законі про обіг земель сільгосподарського призначення, а просто доповнити цей закон такими нормами, узгодивши раз і назавжди. Підтримую думку про закріплення права на розпорядження земельними ділянками відумерлої спадщини за територіальними громадами, сільськими

головами, сесією селищної, сільської рад. Тоді б і договори про допомогу соціальну не потрібні були б і кошти ми знали б куди пішли з цих земель.

Великий мінус – ми не можемо зараз реєструвати договори про розпорядження відумерлою спадщиною і не можемо ці площі ставити у розрахунок фіксованого сільгосподатку. Маємо проблеми з сільгоспінспекціями, податковою, бо продукція, вирощена на таких площах, не вважається вирощеною на власних площах, потужностях».

Ігор Огороднійчук, партнер юридичної фірми «ОМП» проаналізував колізії котрі існують у вітчизняному законодавстві. Він, зокрема сказав: «Відумерла спадщина стосується насамперед земельних ділянок. Але у нас ще є паї фізичних осіб, які померли, де ситуація така сама. На законодавчому рівні ці питання не визначені. Але відповідно до листів Держкомзему, наприклад, ці ділянки визначаються як приватна власність. Відповідно до цього розпорядження ними займається держадміністрація, а договори оренди реєструються у сільраді. Наприклад, якщо земельна ділянка визначена рішенням суду як відумерла спадщина, то вона переходить до комунальної власності. Подальша передача її в оренду підлягає шляхом проведення аукціону. Зараз з цим великі проблеми, відповідно практична порада. Згідно законодавства: «... продовження оренди оформляється без проведення аукціону...», отже договір оренди з сільською радою оформляти як продовження договору оренди, щоб обійти аукціон.

Якщо фізична особа просто помирає, договір оренди ще є чинним, то агропідприємство може просто продовжувати використовувати ділянку згідно дозволу законодавства, незважаючи на зміну власника землі».

Своїх практичним досвідом поділилась сільський голова с. Потік Миронівського району Київської області Людмила Музичка.

Зокрема вона так проаналізувала проблеми з відумерлою спадщиною : «Що робити тим молодим людям, які живуть у селі і не мають жодного зиску від цього. Чому б цю відумерлу спадщину не залишити у комунальній власності, щоб сільська рада на перспективу могла наділяти ці землі молоді, щоб молодь залишалася на селі. Наприклад, у нашому селі 20 % земельних паїв використовується міськими жителями. Але жодного га безоплатно, крім господарських дворів та польових доріг». З точки зору вирішення проблем фінансування сільських рад Л. Музичка запропонувала наступне: «Знаючи, що 90 % сільських рад є дотаційними, ми повинні заробляти кошти. Ми їх можемо заробляти від цих земель. Нам необхідно утримувати комунальні дороги, дитсадки, вуличне освітлення, будинки культури, бібліотеки і т. ін. Існують соціальні угоди, але ми їх юридично не закріплюємо. Я з орендарями домовляюся напряму, наприклад, поставити вікна у школі чи ремонт будинку культури, бо у юридичній площині це зробити неможливо і нереально». Окрім того, вона наголосила на питаннях які залишились поза увагою учасників прес-конференції: «Фермерське господарство – це землі, надані на підставі актів на право постійного користування, або на підставі рішень сесій районних рад. Але частина з них розпайовані, а частина – ні. Є думки різні, чи потрібно розпайовувати чи ні. Я вважаю, що це потрібно зробити, адже це додаткове

надходження до бюджетів сільських рад. І сільська рада напряму зацікавлена у розвитку наших територіальних громад».

Андрій Кошиль президент Асоціації «Земельна спілка України» роздумуючи над проблемою «чому в Україні так багато відумерлої спадщини?» сфокусував увагу оточуючих на ряді невіршених питань: «...по-перше, просто не знають як переоформлювати земельні ділянки, а по-друге, на практиці, це просто неможливо юридично. У кожному з 14 регіонів своя практика яким чином вирішувати те чи інше питання. Органи державних земельних ресурсів пускають все на самотік. І, по суті, начальник обласного управління має своє бачення. У різних районах наставили людей, які не є землевпорядниками, вони мають своє дуже цікаве бачення. Але ж повинна бути загальнодержавна практика. Інакше ми з вами будемо відбиватися постійно від цього».

У нас дуже суперечливе законодавство, яке потребує змін нагальних. І змінювати його потрібно практикам, які його кожного дня використовують. Треба пропонувати державним органам. Бо держава часто не знає, навіть, що відбувається на місцях».

Стосовно механізмів залучення земельних паїв власники чи спадкоємці яких мешкають у містах С. Біленко загострив увагу на наступному: «...щодо земель сільгосппризначення виникла досить суттєва проблема. Цивільний кодекс визначив суб'єкта, який має подати позов, і який має право потім отримати майнову власність – селищну, міську раду, не як орган, на території якого розташована певна земельна ділянка, а як орган, яка діє за місцем відкриття спадщини, тобто за останнім місцем проживання померлої особи. Наприклад, якщо особа проживає у Києві і має паї, а таких дуже багато у нас, і має не один пай, а цілих три. Тобто це батьківські паї і її пай. Тобто Київська міська рада просто не знає про наявність вказаних земель. На даний час на розгляді Верховної Ради знаходиться законопроект під авторством п. Деркача та ін., який передбачає, що у межах населеного пункту позов буде подавати відповідна рада. Якщо ж за межами – позов подає орган, що уповноважений розпоряджатися держземлями і це майно перейде, відповідно, до державної власності».

У свою чергу О. Поліводський вважає, що ефективні механізми залучення паїв власники чи спадкоємці яких мешкають у містах повинні реалізовуватись «на рівні рад, тому, що вони мають найповнішу інформацію про власників: хто помер, хто кому родич. І вони найкраще це можуть зробити».

С. Біленко звернув увагу, ще на одну важливу проблему: «У нас катастрофічна ситуація з громадськими пасовищами зараз. Вони масово передані у приватну власність, особливо навколо великих міст. Це створює дуже суттєві перешкоди у нормальній сіль господарській діяльності жителів сільської місцевості. Тому треба не просто вносити законопроект і лобювати, а спочатку провести дискусію, щоб визначити кому ці землі необхідні».

О. Муляр, фахівець з аграрної політики проекту USAID «АгроІнвест» обговорюючи шляхи вирішення проблеми залучення «земель, власники яких мешкають у містах великих, але вони також обробляються хоча і незаконно» представив дані дослідження проведеного «АгроІнвестом» у 2012 р. За його

результатами «24 % таких людей не проживають сьогодні у сільській місцевості. А, наприклад, у Чернігівській області аж 70 % таких людей не проживає сьогодні в селі». І таким чином сільські голови більше знають такої інформації. Але чи вони на це уповноважені, і чи для них є можливим цим займатися – питання дійсно стає серйозним. Фахівець наголосив, що «роблема тих земель, власники яких проживають в інших місцях, і надалі буде зростати. Але є така пропозиція, щоб на рівні села хоча б були якісь представництва власників землі. Які будуть зацікавлені в тому, щоб відстоювати інтереси власників земельних паїв і допомагати врегульовувати питання оренди. Краще, якби це було б якось формалізовано з часом. Інакше, вихід один: якщо буде купівля – продаж». Досить слушною здалась пропозиція О. Муляра: «Якщо більшість власників землі будуть здавати свої паї в оренду, то може варто розширити це право для фізичних осіб України. За умови, що порядок оренди мав би конкретизуватися. Наприклад людина проживає у Чернігові, а хоче купити 10 га землі в Черкаській області. Чому це право не надати людині? Ми хочемо, щоб люди жили і працювали на тій землі, але так не буде, очевидно».

О. Кодебський, сільський голова с. Петропавлівська Борщагівка Києво-Святошинського району Київської області запропонував: «Якби, наприклад, були утворені сьогодні земельні банки України, то будь-який селянин чи його спадкоємець, незалежно від того, де він проживає на даний момент, міг би здати в оперативне управління такого банку землю, або продати. Спеціалісти банку кваліфіковано розпорядилися б нею. І власник, і райдержадміністрація, і держава також мали б з цього свій дохід і з оренди, і, наприклад, після продажу відповідно: 60 %, 25 % і 15 %. Також бартерна система розрахунку за використання землі на сьогодні примушує людину заключати договори, бо немає альтернативи». Великою проблемою з точки зору сільського голови є те, що «за допомогою недосконалого законодавства масово, особливо поблизу великих міст, змінюють цільове призначення земельних ділянок і забудовують багатоповерхівками. Від цього страждає вирішення соціальних питань: будівництво шкіл, дитзакладів і т. п.

Отже, я підтримую мою колегу (*Л. Музичку*) у тому, щоб повернути повноваження розпорядженням цих земель сільським радам».

У свою чергу землевпорядник компанії «VITAGRO» М. Ковальчук переконаний, що «...коли сільська рада передає управління відумерлою спадщиною підприємству – це не є правильним. Вона сама має прийняти управління цією спадщиною і тоді лише, як управитель, передати її в користування підприємству для збереження цього об'єкту. Необхідно прийняти інструкцію на державному рівні і довести її на місця, щоб це все працювало. По відумерлій спадщині люди в сільській раді були готові реалізувати земельні ділянки у свою власність, якби вони могли потому здати в оренду тому самому користувачу. Закон, який визначає, що землі державної власності можуть надаватися тільки на засадах аукціону ставить хрест на цій ідеї. До визначення і отримання документів, які посвідчують право власності громади, вони не доводять з інших причин, що часто-густо... сільський голова особисто здає тих

спадкоємців, які або за браком коштів, або за незнанням у свій час законодавства не звернулися і не відкрили спадщину».

Обговорюючи питання **під'їзних (польових доріг)** фахівці зосередились не тільки на проблемах, які створюють ці дороги для раціонального використання земельного фонду, але й запропонували механізми їх вирішення. Так, наприклад, начальник відділу Департаменту землеустрою, використання та охорони земель Держземагентства України Ірина Діденко нагадала, що «...питання це має глибокі корені тому, що розпаювання земель почалося ще з 1996 року... коли це були лише сертифікати і господарства обробляли землю і по сертифікатах була орендна плата, то проблем, в принципі, не було. Коли ж постало питання виділити земельні частки паїв, звичайно до кожної земельної ділянки проектувалася польова дорога з розрахунку на те, що кожен власник земельної ділянки зможе вийти і заявити своє бажання і реалізувати його обробляти свою землю самостійно. Польові дороги, які за рішенням загальних зборів перейшли у держвласність, там питань немає. Якщо такого рішення не було прийнято, то з моменту прийняття закону польові дороги за межами населених пунктів переходять у держвласність, а в межах – у комунальну і розпоряджатися будуть органи місцевого самоврядування».

І. Огороднійчук вважає, що «їх треба поділяти на дві категорії. Ті дороги, які державні установи називають міжземельними ділянками і ті, які насправді відділяють одне велике поле від іншого. Згідно державних актів на характеристики земельних ділянок, у межі одного великого поля між сусідами ніякої землі загального користування немає. Вона є по краям поля. Якщо агропідприємство обробляє саме її, то звичайно – це порушення законодавства зі сторони підприємства. І навпаки – штрафи за використання підприємством межі – порушення законодавства зі сторони держустанови. Аналізуючи судову практику за 2012–2013 рр. можна стверджувати, що детальне обґрунтування своєї позиції агропідприємством про належне використання земельної ділянки – це 75 % його перемоги».

Ігор Магальяс завідуючий юридичним сектором Аграрного союзу України заявив: «Що стосується польових доріг, я повністю підтримую І. Огороднійчука. Але бувають випадки, коли все-таки територіальні громади чи адміністрації заключають договори оренди на масиви з власниками паїв чи орендарями, а дороги орендує адміністрація. І при зміні орендаря договір неможливо заключити на оренду доріг, бо термін у нього інший ніж термін дії основних земельних паїв. Я вважаю, що потрібно прописати ці норми».

Сільський голова Л. Музичка ділячись досвідом зазначила: «Десь у 2004–2005 рр. наші відділи землевпорядкування побачили, що розпаювання пройшло, але залишилася лишня рілля. Вирішили зазначити її як підїзні дороги, наприклад, по 6 соток до кожного паю, тобто 42 га польових доріг. Але вони використовуються на сьогодні як рілля масивом. Як юридично і як законодавчо сільській раді, райдержадміністрації заключити цей договір оренди? Для чого законодавцям потрібно було приймати цей закон? Адже спеціаліст із земельних питань не рахує бюджету територіальних громад, він не зацікавлений у цьому. А зараз з бюджетом катастрофа».

М. Ковальчук зауважив: «Є такі випадки, коли просто на папері написали якусь площу під польові дороги. Всі державні акти видавалися на підставі електронних документів. На проекті організації земельних часток паїв польові дороги 12,5 га, це на господарство 1,5 тис. Треба прописати інструкцію, як цю землю сільська рада може здавати в оренду. Але це у будь-якому випадку земля сільськогосподарського призначення. Ті дороги доти будуть існувати, допоки не буде консолідовано в окремому полі всі земельні ділянки в одного власника. Тоді як вже законодавство пропише, як він отримає ту дорогу у власність і зробить один документ на право власності».

Головний юридичний радник Проекту USAID «АгроІнвест» П. Кулинич повідомив, що «...більш поінформовані голови сільрад ще кілька років тому почали укладати договори на оренду польових доріг і брати за них плату до місцевого бюджету, незважаючи на те, що це незаконні дороги».

Питання ефективного використання **господарських будівель, дворів** були практично однотайними стосовно їх надзвичайної актуальності.

«Щодо господарських дворів. На їх території розташоване майно і вони так само були передані у колективну власність. І питання у тому чи приймалося рішення про передачу цих земель під час розпаювання до земель запасу. Якщо так, то цими дворами в межах населених пунктів мають розпоряджатися сільські ради, а за межами, як землями сільгосппризначення, розпоряджаються органи держземагенства» – начальник відділу Департаменту землеустрою, використання та охорони земель Держземагентства України Ірина Діденко.

З точки зору юридичної складової та практики застосування юридичних норм П. Кулинич визнав: «Існує проблема сільськогосподарських дворів, земельних ділянок під будівлями і спорудами, які були власністю колгоспів, радгоспів. Це питання настільки назріло, що навіть кваліфіковані юристи, фахівці у галузі земельних відносин і прокурори та судді плутаються у кваліфікації відносин, які виникають з використанням цих земель. Але ж проблема залишається. Сільгосппідприємства, які орендують земельні ділянки не платять за них орендну плату».

Ю. Маляр теж згадала про труднощі які існують у правовому полі: «Господарських дворів у нас сотні, землю яких оформити ми не можемо. Пишемо звернення, клопотання до територіального Держземагентства і отримуємо відповідь, що швидше за все це землі колективної власності і керуватися ст. 30 до Земельного кодексу, де вказано, що всі питання вирішуються співвласниками землі. Їх уже немає, правонаступники ліквідовані почасти. Юридично колективної власності не існує, а практично – ми стикаємося з нею скрізь і постійно. Під господарські двори земля повинна бути оформлена належним чином, бо це один з основних активів, який передається нам під заставу при отриманні кредитів».

М. Ковальчук: «Землі під господарськими дворами і ті, які не увійшли з різних причин до розпаювання. Що з тими землями робити? У тому числі і господарські двори. Це все землі колективної власності. Стосовно господарських дворів таке рішення сумнівне... Свої майнові сертифікати продали юридичній чи фізичній особі. Ця земля не має ознак державної

власності і не може їх мати, навіть, якщо таке рішення стосовно господарських дворів було прийнято на загальних зборах, просто про нього тоді ніхто не подумав. Отже розпорядником таких земель треба визначити сільську адміністрацію. Якщо на земельних ділянках, де були господарські двори як таких вже будівель немає, то можна ставити питання про переведення такої землі у землі державної власності за поданням сільської ради до розпорядника адміністрації. Перевели і розпоряджаються».

Подальшу долю господарських будівель Л. Музичка бачить так: «Потрібно віддати повноваження органам місцевого самоврядування по розпорядженню усіма цими землями. Що це означає. Сьогодні територіальні громади живуть за старими генеральними планами – 1968-1974 рр. Якби ці плани були новими – ці землі були б у межах населених пунктів. Ніхто краще ніж рада не знає, хто господарює на землі, як використовує землю, тваринницькі приміщення».

Ще одне питання, яке виникало в ході обговорення – **доля багаторічних насаджень** та їх правовий статус.

Ю. Маляр звернула увагу на правові колізії які існують стосовно цього питання: «Дерева розпаювали як майно, а земля не паювалася, а була передана у запас. І взагалі, оспорювали наше право на ці насадження, хоча спілка співвласників внесла їх у перелік майна, яке підлягає розпаюванню. До нас перейшло все майно пайового фонду. Землю в оренду ми отримали, але прокуратура почала чіплятися, чому ми залишили селян без землі, хоча це самі селяни її собі не розпаювали. І суди у нас тривають до сьогодні».

Л. Музичка описала місцеві проблеми з насадженнями так: «На сьогодні є й на території нашої ради власники таких садів. Орендарі їх використати не можуть, бо це потрібно все викорчувати і на це потрібні кошти. Держава ніякої програми не надає, хоча б, наприклад, по відтворенню цих садів. Тоді б власник зміг би змінити цільове призначення цих земель і віддати орендарю під садівництво. Але на сьогодні 44 га таких земель простоюють, але орендарям чи орендодавцям потрібно платити орендну плату. Це замкнуте коло».

Узагальнюючи коло проблем які виносились на обговорення на під час прес-конференції можемо зробити певні висновки. Всі питання які дискутувались: відумерла спадщина; механізми залучення земельних паїв власники чи спадкоємці яких мешкають у містах; під'їзні дороги; землі на яких розташовані господарські будівлі; багаторічні насадження це перш за все питання взаємовідносин людини та землі. Держава в цьому переліку має стояти дещо осторонь, а головне її завдання забезпечити чіткі механізми реалізації права людини на землю. При цьому втручання держави у ці взаємовідносини має відбуватись лише у випадку порушення цього людського права. Як бачимо масштаби невирішених «земельних питань» не обмежуються 2 млн. гектарів землі яка належать до категорії відумерлої спадщини. На жаль сьогодні у наявності чітких «правил гри» не зацікавлені основні гравці на вітчизняному земельному ринку державні чиновники та приватні агрохолдинги. До того ж маючи правові підстави на землю у вигляді земельних паїв, селяни фактично нею не володіють. Розраховувати на позитивне вирішення цих болючих проблем український селянин міг би з нашої точки зору тільки у разі

запровадження європейських механізмів забезпечення права власності. Ця мрія не так давно здавалася не такою вже й недосяжною. Але на жаль цього не буде...

Банківський сервіс

А. Блажкевич, канд. іст. наук, наук. співроб. НЮБ

Перспективи кредитування реального сектору економіки України

8 листопада в прес-центрі інформаційного агентства «Українські новини» відбувся круглий стіл на тему «Кредитування реального сектора: найближчі перспективи і довгостроковий прогноз», в якому взяли участь представники Національного банку України, Укргазбанку, Альфа-банку, Першого Українського Міжнародного Банку, Банку «Контракт», Банку «Надра» та рейтингового агентства «Кредит-Рейтинг».

Учасники круглого столу обговорювали, в першу чергу, можливість зниження ставок за кредитами для бізнесу в наступному році. Експерти відзначили існуючу тенденцію переорієнтації національної банківської системи на кредитування реального сектора економіки.

У своєму виступі начальник відділу стратегічного розвитку IBI-Rating І. Андрусик висловив думку, що подальшого зниження кредитних ставок слід очікувати в разі, якщо уряд додатково спрямує свої зусилля на пожвавлення економіки країни загалом. Це дозволить знизити ризики для позичальників, що впливають на рівень ставок.

«Перші кроки з боку Національного банку були зроблені. Знижена облікова ставка була. На це повинні були відреагувати банки і відповідно знизити відсоткові ставки по деяким кредитам. Але як я вже казав, що раніше були залучені більш дорогі ресурси. І зразу протягом кількох місяців знизити відсоткові ставки просто нереально. Бо кожен банк закладає відповідно якийсь план, прогнозує ситуацію в економіці, розглядає девальвацію гривні, яка відбувається, враховує всі ризики. І коли залучення ресурсу стане дешевшим, тобто депозити фізичних осіб, відповідно банки надалі зможуть знизити свої відсоткові ставки по кредитах для бізнесу», – сказав І. Андрусик.

За його словами, потрібно створювати середній та малий бізнес в Україні, тому що на сьогодні вони знаходяться у плаваючому стані і не можуть вийти на поверхню і розвиватися.

«Великий бізнес уже достатньо закредитований, там уже всі ніші зайняті і він не потребує великих ресурсів. Але якщо подивитися на малий чи середній бізнес, то у них досить великий відсоток ризику. Банки відповідно цей ризик закладають у свої високі відсоткові ставки. У першу чергу потрібно аналізувати малий та середній бізнес і виявляти ті їх напрямки, які перспективні і які варто

кредитувати. Але, на жаль, на сьогодні основу усього бізнесу займає лише великий. Наприклад, якщо у Польщі близько 55 % ВВП – підприємства малого та середнього бізнесу, то в Україні – 20 %. У нас практично він не працює і не має фінансування, бо банки не хочуть ризикувати», – зауважив І. Андрусик.

Національний банк вказує на зниження середньозваженої ставки за кредитами реальному сектору економіки з 16,7 % до 14,3 % за період з початку 2013 р., повідомив заступник директора генерального департаменту грошово-кредитної політики НБУ О. Арсенюк.

«Проаналізувавши цей рік, ми бачимо відповідні результати. Якщо взяти середньозважену ставку за кредитами реальному сектору економіки, то ця ставка становить 14,3 %. На початок року цей показник становив 16,7 %», – сказав він.

Зі слів О. Арсенюка, НБУ забезпечив стабільність гривні, що є базовою умовою для зниження процентних ставок за кредитами.

«Тривалий час інфляція перебуває на досить низькому рівні. Якщо брати монетарну складову, то рівень інфляції є одним із головних факторів, що впливають на вартість грошей. Це дало свої результати», – сказав заступник директора департаменту.

О. Арсенюк також констатував зростання темпів кредитування в останні місяці.

«Якщо подивитися динаміку приросту кредитних планів, вартості грошей, те ця тенденція спостерігається тривалий час, будучи результатом спільних дій Нацбанку й уряду», – зазначив він.

Регулятор, зі слів заступника директора департаменту, використовує весь доступний інструментарій для зниження кредитних ставок.

«Двічі знижувалася облікова ставка. Ми докладаємо всіх зусиль для підтримки високого рівня ліквідності банківської системи. Цього року середньодобові залишки на коррахунках перебувають на рівні близько 25 млрд грн, тоді як торік вони становили близько 19 млрд грн», – додав О. Арсенюк.

За словами заступника директора департаменту ризику менеджменту «Укргазбанку» В. Солодкого у банків є можливість до зниження відсоткових ставок за кредитами.

«Чи є можливість до зниження відсоткових ставок? Звичайно є. Це всі заходи, які шановні експерти і банкіри озвучили. Це зниження премій за ризик. Всі банки готові знизити ці премії, якщо будуть об'єктивні передумови. Але ми постійно проводимо статистику дефолту і на даний момент зниження премій за ризик, особисто я не можу це коментувати. Але я не бачу таких перспектив суттєвого, в разі, в десятки разів зниження цієї премії за ризик. Тобто ризик існує, це об'єктивна величина нашого ринку і маємо з цим працювати. Чи готові банки кредитувати? Одне з основних завдань, те, щоб гроші працювали і «Укргазбанк» активно кредитує. Хоч ми і з високим рівнем державної власності, але ми максимально намагаємося ефективно управляти активами та пасивами. Звичайно ми шукаємо клієнтів, які мають низький ризик і видаємо їм кредити, зменшуючи премії за ризик. Ці премії завжди більше залежать від конкретного клієнта», – сказав В. Солодкий.

Українська банківська система поступово переорієнтовується на кредитування реального сектору економіки, а не на дрібного споживача. Ця тенденція свідчить про реальне покращення економічних показників і збільшення довіри до вітчизняного бізнесу.

Лише за 10 місяців поточного року обсяг кредитування реального сектору економіки збільшився на 8 %, тоді як торік це зростання за відповідний період становило 4,4 %, повідомила заступник директора Департаменту нормативно-методологічного забезпечення банківського регулювання та нагляду НБУ О. Присяженко. За її словами, в 2013 р. найбільші темпи зростання кредитування спостерігаються у виробництві. Зокрема, кредити в будівництво зросли на 18 %, кредити в сільське господарство збільшилися на 11,9 %, у промисловість – на 8,2 %.

«Звичайно, ще здійснюється і кредитування торгівлі, але це вже 9,4 %. Ми бачимо позитивні тенденції щодо переорієнтації кредитних політик банків у кредитуванні саме виробничих сфер. Безумовно, враховуючи, що значні обсяги кредитування торгівлі сформовані протягом не одного року, то обсяг в цілому дійсно значний. Але тенденції, відносні цифри показують, що відбувається поступова переорієнтація в інших напрямках кредитування. Створення додаткових умов для зниження ризиків у банківській діяльності сприятиме більшим обсягам кредитування саме виробничих сфер економіки», – наголосила О. Присяженко.

Обсяг кредитування економіки за 10 місяців поточного року сягнув 51 млрд грн, при цьому споживче кредитування становить близько 6 млрд гривень, тобто майже в десять разів менше. Як наголосила О. Присяженко, ці показники говорять про те, що банки в першу чергу кредитують економіку. Тобто дрібні споживчі кредити стають для банків менш цікавими, ніж кредитування підприємств.

На думку О. Присяженко, створення додаткових умов для зниження ризиків у банківській діяльності сприятиме більш активному кредитуванню виробничих сфер економіки.

«Щодо зниження ризиків банківського кредитування. Є заходи, які були вжиті, у тому числі, на законодавчому рівні щодо фізичних осіб. Тут мають значення прийняті заходи з дедоларизації, причому як депозитних, так і кредитних портфелів. Ні для кого не є секретом, що кредити в іноземній валюті, які мали значну питому вагу і значне зростання, у докризовий період спричинили ризик для позичальників. Проведена дедоларизація поступово призведе і до зниження кредитних відсотків. Але подібні зміни не можуть відбутися за місяць-два, це поступовий процес, який підтримується діями і НБУ, і Кабміну. І ми розуміємо, що сьогоднішній рівень ставок за кредитами в чомусь пов'язаний із ризиками, які в них закладаються. Тому ми постійно докладаємо законодавчих та інших зусиль для поліпшення захисту прав кредиторів». – зазначила О. Присяженко

Щодо депозитної бази, за словами О. Присяженко, на сьогодні депозити займають значну питому вагу у структурі ресурсної бази – це 40 %, і на сьогодні не є дешевими. Тому це ще один з напрямків, які, на її думку, сприяли

б ширшому кредитуванню економіки, створенню умов для формування довгострокової ресурсної бази банків.

«Світовий досвід свідчить про те, що такими ресурсами, як правило, є кошти недержавних пенсійних фондів. На сьогодні до Верховної Ради подані і спрямовані саме на створення системи недержавних пенсійних фондів і накопичувальної системи такі законопроекти» – сказала О. Присяженко.

У цілому ж кредитування реального сектору української економіки за підсумками року може показати зростання в 10 %, спрогнозував заступник голови правління з корпоративного бізнесу банку «ПУМБ» О. Волчков.

«З точки зору східної Європи або західної Європи, або Америки, ми зростаємо дуже швидко. Але з точки зору потреби економіки, заміни виробничих фондів, оновлення ресурсів, потрібно зростати в 2–3 рази швидше», – наголосив О. Волчков.

Отже, підсумовуючи дискусію банкірів щодо кредитування реального сектору української економіки, можна зробити прогноз зниження відсоткових ставок за кредитами для вітчизняного бізнесу та зростання його кредитування банками.

Податкові новації

Л. Присяжная, науч. сотр. НЮБ НБУВ

Налоговая амнистия как источник наполняемости бюджета

По данным Госказначейства, факт выполнения доходов за 10 месяцев 2013 г. составил 117,1 млрд. грн, что составляет 91,9 % от первоначального ориентира. Причем, плановые показатели за указанный период выполнить не удалось ни налоговикам, ни таможенникам.

У правительства есть два варианта выхода из создавшейся ситуации – либо урезание расходов, либо поиск новых источников наполняемости бюджета.

Что касается первого варианта, то в расходной части государственного бюджета наибольшую часть занимают социальные расходы. И, несмотря на то, что они из года в год растут, несмотря на сложную экономическую ситуацию в стране, связанную с рядом проблем, таких как мировой кризис, рецессия на глобальных рынках, уменьшение доходов от внешней торговли, проблемы с экспортом товаров в Россию и проч., премьер-министр Н. Азаров 12 ноября в Киеве в ходе встречи с представителями всеукраинских общественных объединений инвалидов заявил, что правительство не станет сейчас уменьшать средства на выплату социальных расходов (пенсий, зарплат, пособий).

Таким образом, правительство будет искать новые источники наполняемости бюджета.

Одним из вариантов пополнения государственного бюджета является налоговая амнистия.

Налоговая амнистия – это ограниченная по времени возможность для налогоплательщиков оплатить определенные суммы в обмен на списание задолженности по налоговым платежам (включая проценты и штрафы) по отношению к предыдущим налоговым периодам, без привлечения к уголовной ответственности. На тех, кто не воспользовался возможностью оплатить все задолженности по налогам в период амнистии, по ее окончании налагаются еще более жесткие штрафы.

Следует отметить, что наряду с налоговой амнистией существует амнистия капиталов, которая подразумевает вовлечение средств в легальный оборот с попутным расширением налогооблагаемой базы, при этом амнистия сопровождается полным или частичным освобождением от уплаты налогов и, естественно, от ответственности за неуплату налогов.

В Украине попытки проведения налоговых амнистий предпринимались в разные годы и при разной власти (первые попытки были при Л. Кучме), но так и не была реализованы.

Тем временем в Верховной Раде зарегистрирован проект закона № 3590 «О легализации доходов юридических и физических лиц», автором которого является представляющий в Верховной Раде «Партию регионов» Г. Смитюх.

Законопроектом предполагается, что в течение года юридические и физические лица-граждане Украины смогут в добровольном порядке задекларировать доходы, в частности деньги, ценные бумаги, движимое и недвижимое имущество, имущественные права, объекты за рубежом, с которых не были уплачены налоги. В течение 10 дней Министерство юстиции будет выдавать свидетельство о легализации доходов, плата за которое составит 1 % от стоимости легализованных активов.

Декларация, представленная в Министерство юстиции, должна содержать информацию о субъекте легализации, перечень имущества, его местонахождение и стоимости. При этом субъекты освобождаются от обязательства раскрывать источники получения доходов (закон не распространяется на доходы, полученные преступным путем). Согласно законопроекту, предоставлены Минюсту данные не подлежат проверке контролирующих органов. Таким образом, государство гарантирует, что против субъекта легализации не начнется уголовное или административное преследование в рамках амнистии капиталов.

В то же время чиновникам, нарушившим конфиденциальность информации об указанных в декларациях доходах, может быть чревата для них ограничением свободы до пяти лет либо лишением свободы на тот же срок и трехлетним запретом занимать определенные должности. «Хотя на практике доказать факт разглашения информации конкретным лицом крайне сложно. Поэтому виновные лица без труда смогут избежать наказания», – считает руководитель департамента, адвокат АФ «Грамацкий и Партнеры» И. Реутов.

Тем не менее, по мнению Г. Смитюхи, только в год проведения налоговой амнистии 1 %-ный сбор за свидетельства может принести бюджету дополнительные 3–3,5 млрд грн. В дальнейшем, по мнению автора

законопроекта, детенизация доходов и увеличение базы налогообложения позволят ежегодно наращивать налоговые поступления.

Однако юристы отмечают, что в краткосрочной перспективе возможность налоговой амнистии может дать и обратный эффект. «Добросовестные налогоплательщики сегодня отдают государству 15–17 % от своего дохода (подходный налог) или 19 % (налог на прибыль). В то же время теневикам позволяют выложить из своих карманов всего 1 % от скрытого дохода без перспективы дополнительных взысканий и ответственности. Поэтому возникает логичный вопрос: не возрастет ли количество желающих скрыть свои доходы, чтобы в дальнейшем воспользоваться таким заманчивым предложением», – допускает юрист ЮК «Конов и Созановский» И. Павлюк.

Другими словами, в течение года, пока будет действовать налоговая амнистия, предприятия теоретически смогут декларировать полученные доходы как нелегальные (благо законопроект не ограничивает количество подаваемых уточненных деклараций) и вместо всех предусмотренных действующим законодательством налогов и сборов уплачивать лишь 1% от заявленной суммы.

Однако 1%-ная ставка, выглядящая незначительной для большого теневого бизнеса, может оказаться неподъемной для рядовых граждан, так как им придется светить доходы, накопленные не за один десяток лет. Размер налога в абсолютных цифрах может отпугнуть потенциальных декларантов.

По мнению экспертов, в случае, если такая норма будет установлена, плата за выдачу свидетельства должна корректироваться в зависимости от категории лиц, декларирующих доходы, и суммы задекларированных доходов. Поскольку к объектам легализации законопроект относит, в том числе, недвижимое и движимое имущество, процедура определения стоимости всех задекларированных доходов также будет спорным моментом. Также эксперты отмечают, что законопроект не учитывает в полном объеме источники доходов, к которым, например, могут относиться дивиденды и роялти, наследство, доходы именно от продажи движимого или недвижимого имущества, или его аренды. В аналогичном законопроекте, разработанном в свое время С. Терехиным, была предложена фиксированная ставка – эквивалент 1000 евро. «Такой механизм был бы более эффективен при амнистии капиталов, поскольку является больше символической платой, чем источником пополнения государственной казны», – считает И. Реутов.

Среди нововведений законопроекта № 3590, на которые обращают внимание эксперты, являются положения, гарантирующие конфиденциальность информации, которая будет предоставлена в процессе легализации доходов. В частности, к такой информации законопроект относит общую информацию о субъекте легализации (в том числе паспортные данные и идентификационный номер для физических лиц), а также перечень объектов легализации, их стоимость и местонахождение.

«С одной стороны, в соответствии с законопроектом, сведения об объектах легализации, их местонахождении и стоимости не подлежат проверке налоговыми или иными контролирующими органами. С другой стороны,

достаточно интересным является тот факт, что согласно законопроекту, именно министр юстиции определяет перечень лиц, которым предоставляется доступ к такой информации. Кроме того, информация может быть предоставлена Министерством юстиции правоохранительным органам в случае возбуждения уголовного дела против лица, задекларировавшего доходы. И хотя в данном случае, согласно законопроекту, решение о согласии на предоставление принимается коллегиально на заседании Верховного суда Украины. Законопроект дает возможность третьим лицам получить доступ к такой информации, например, в ходе рассмотрения Верховным судом Украины соответствующего заявления о предоставлении согласия», – отмечает руководитель корпоративной практики ЮК «Алексеев, Боярчуков и партнеры» Ю. Кильчинская.

Кроме того, законопроектом предусмотрена аннуляция свидетельства о легализации Минюстом. «Такое аннулирование происходит при вступлении в законную силу приговора о привлечении субъекта легализации к уголовной ответственности за преступление, в случае совершения которого не допускается проведение легализации доходов в соответствии с законопроектом. Например, тяжкие преступления против основ национальной безопасности Украины, а также жизни и здоровья человека. Кроме того, Министерство юстиции имеет право аннулировать свидетельство в случае, если судом установлено, что лицом была подана недостоверная информация о перечне объектов легализации и их местонахождении», – объясняет Ю. Кильчинская.

Что касается Министерства доходов и сборов, которое неоднократно обещало ввести всеобщее декларирование доходов физических лиц, то правовую оценку предложенного механизма они смогут дать, когда документ официально поступит в ведомство.

В свою очередь, Г. Смитюх не верит в поддержку налоговиков. «Одна из целей законопроекта – успокоить бизнес и дать гарантии, что за прошлое его проверять не будут. Однако это невыгодно контролирующим органам, так как снижается возможность проведения проверок», – считает он.

Между тем следует отметить, что налоговую амнистию как вариант наполнения бюджета страны с переменным успехом применяли в Аргентине, Индии, Италии, Пакистане, США, Франции, Бельгии, Ирландии, в других странах Европы. Например, по данным федерального налогового агентства Швейцарии, амнистия налога на имущество проходила в 1940 г., а необходимый единовременный взнос составлял 15 % от декларированного имущества. В 1944 г. в результате полной налоговой амнистии был получен сбор в размере 3 % от общих налоговых поступлений, в 1968 г. сбор составил 6 %. Важно отметить, что в Швейцарии был проведен референдум для выявления общественного согласия на проведение акции.

Ирландия проводила 10-месячную кампанию по уплате задолженностей по подоходному налогу без штрафных санкций с января 1988 г. В результате сбор составил 750 млн долл. США, что многократно превысило ожидания (50 млн долл.). Причинами успеха западные аналитики единогласно признают

такие обстоятельства, как беспрецедентность налоговой амнистии, акцент на одноразовость акции, ужесточение мер пресечения после амнистии, увеличение количества аудиторов, увеличение штрафов и пени за неуплату налогов, сопровождавшееся расширением полномочий.

В США, согласно данным Федерального налогового управления, с 1982 по 1997 г. около 40 штатов провели 62 налоговые амнистии. Сборы от данных акций составляли от 0,008 % (штат Луизиана) до 2,6 % (штат Нью-Джерси) от общей суммы налоговых сборов. Длительность амнистии составляла от 3 дней (штат Северная Каролина, 1989) до 6 месяцев (штат Оклахома, 1984). Большинство штатов проводило полную налоговую амнистию, за исключением штатов Аризона (1982), Калифорния (1984), Айдахо (1983), Оклахома (1984) и Техас (1984), где налоговой амнистии подлежал только подоходный налог. Одним из наиболее высоких показателей по сборам от амнистии стал округ Колумбия. Налоговая амнистия, проводившаяся с июля по сентябрь 1987 г., принесла в бюджет 100 млн долл. США, т.е. около 0,3 % от ВВП 1987 г.

Налоговая амнистия проводилась также в странах СНГ – в России, в Молдове, в Кыргызстане, в Грузии и Казахстане. В частности, в Молдове задекларировали свои доходы 32 тыс. человек. В Казахстане в 2001 г. в ходе амнистии было легализовано 6,8 млрд. долл. В результате власти собрали \$ 480 млн. Из них 80 % граждане внесли наличными деньгами, из-за рубежа пришло \$ 50,5 млн. В качестве стимула власти провели налоговую реформу: НДС был снижен на 4 процентных пункта, до 16 %, а социальный налог – на 5, до 21%.

В России в 2007 г. закон позволял до конца года заплатить всего лишь 13% налогов от суммы доходов, полученных до 2006 г. включительно и не задекларированных ранее. В связи с тем, что это нововведение коснулось только финансовых средств, находящихся внутри страны, желаемого эффекта «амнистия капитала–2007» не принесла.

Впрочем, эксперты не сомневаются, что законопроект о легализации доходов может быть принят в кратчайший срок. Ведь полная легализация, как упоминалось выше, должна дать зеленый свет другому проекту – всеобщему декларированию доходов физических лиц, срок реализации которого намечен на май 2014 г.

Однако принятие закона, скорее всего, может оказаться недостаточно. Необходимы дополнительные мотивирующие факторы: выполнение гарантий относительно отсутствия ответственности, защита права собственности, раскрытие информации о доходах и их источниках (*По материалам Интернет-СМИ:* <http://sud.ua/news/2013/11/13/57062-v-ukraine-mogyt-primenit-nalogovuyu-amnistiю-video>; <http://ivona.bigmir.net/showbiz/stars/381547-Ukrainskie-zvezdy-prjachutsja-ot-nalogov-i-berut-lipovye-kredity>; http://zib.com.ua/ru/44313-verhovnoy_rade_predlozhili_obyavit_nalogovuyu_amnistiю.html; <http://www.depo.ua/ru/delovaja-stolica/2013ds/nojabr2013ds/46-652/114732.htm>; <http://uainfo.org/yandex/print:page,1,227521-kak-provesti-v-ukraine-nalogovuyu-amnistiю.html>; <http://www.versii.com/news/291223>; http://zib.com.ua/ru/44313-verhovnoy_rade_predlozhili_obyavit_nalogovuyu

Оподаткування: ризики та прогноз

С. Єфімов, адвокат, аудитор, податковий консультант

Про пільги з ПДВ для ІТ-індустрії

Напевно, можна було б подякувати усім ініціаторам Закону щодо пільг з ПДВ для ІТ-індустрії та усім депутатам, що підтримали цей Закон. Але після детального вивчення та аналізу законодавчих норм щодо цих пільг

бажання дякувати зникає. Читаючи норми Закону з цього приводу, мимоволі виникає питання: це такий жарт чи знущання? Норми Закону сформульовані таким чином, що або розробники тексту цього Закону, м'яко кажучи, зовсім нічого не розуміють в питаннях інформаційних технологій та в питаннях юридичної техніки з підготовки нормативних актів, або ж навпаки, усі все чітко розуміють, а текст Закону сформульовано саме таким чином, щоб ніхто до кінця не зрозумів, як його застосовувати. Та, у будь-якому випадку, тим, хто має застосовувати ці норми, доведеться працювати у зоні постійного ризику бути оштрафованим податковими органами. І у будь-якому випадку, поки що, нажаль, ІТ-індустрія не може розраховувати на покращення умов діяльності з точки зору оподаткування, оскільки ще невідомо, що краще, користуватися пільгами і постійно очікувати штрафи, чи працювати без пільг, але заздалегідь знати та планувати свої витрати на податки.

Загальне

Для кращого розуміння того, про що йдеться, звернемось до першоджерела. Так, у п. 261 підрозділу 2 розділу XX «Перехідні положення» Податкового кодексу України (далі –ПКУ) визначено, що: «Тимчасово, з 1 січня 2013 р. до 1 січня 2023 р., звільняються від оподаткування податком на додану вартість операції з постачання програмної продукції. Для цілей цього пункту до програмної продукції відносяться: результат комп'ютерного програмування у вигляді операційної системи, системної, прикладної, розважальної та/або навчальної комп'ютерної програми (їх компонентів), а також у вигляді інтернет-сайтів та/або онлайн-сервісів; криптографічні засоби захисту інформації.»

На перший погляд, це звичайна правова норма і у цілому зрозуміло, про що йде мова. Однак, «у цілому» не означає «у деталях».

На кого поширюється зазначена норма

Якщо перейти до деталей, то перше питання, яке почали обговорювати практики, виходячи з назви Закону, яким було уведено пільги, було пов'язане з

тим, на кого поширюється дія цієї пільги. Серед тих, хто «в темі», обговорювалися два можливих варіанти відповіді на це питання:

Перший: пільга поширюється тільки на тих, хто отримав свідоцтво про реєстрацію як суб'єкта індустрії програмної продукції;

Другий: пільга поширюється на будь-кого, хто здійснює операції з постачання програмної продукції незалежно від факту отримання свідоцтва про реєстрацію як суб'єкта індустрії програмної продукції.

Як видно, прихильники першого варіанту виходили з позиції суб'єктності, а прихильники другого – з позиції здійснюваних операцій. Податкові органи з цього питання не були завжди однозначними і їх думка та підхід змінювалися з часом.

Так, в перших роз'ясненнях (лист від 02.10.2012 р. № 6239/10/06-408) з цього приводу ДПС у м. Києві зазначила, що «звільнення від оподаткування ПДВ операції з постачання програмної продукції поширюється на суб'єктів господарювання, які включені до реєстру суб'єктів, які застосовують особливості оподаткування діяльності в індустрії програмної продукції, та мають свідоцтво про реєстрацію такого суб'єкта як суб'єкта, який застосовує особливості оподаткування».

Але вже через два місяці ДПСУ у листі від 06.12.2012 р. № 6709/0/61-12/15-1415 прийшла до висновку, що «звільнення від оподаткування ПДВ поширюється на операції з постачання програмної продукції незалежно від реєстрації платника ПДВ як суб'єкта, який застосовує особливості оподаткування податком на прибуток підприємств суб'єктів індустрії програмної продукції, передбачені п. 5 підрозділу 10 розділу ХХ ПКУ».

У подальшому і станом на сьогодні ДПСУ продовжує дотримуватись такої ж думки. Те, що ДПСУ ось уже протягом декількох місяців продовжує дотримуватись однієї і тієї ж думки з цього питання, є позитивним моментом, однак, чи насправді усе так однозначно.

Дійсно, якщо проаналізувати саму лише норму щодо пільги з ПДВ для ІТ-індустрії (п. 261 підрозділу 2 розділу ХХ «Перехідні положення» ПКУ), то можна побачити, що у ній немає жодного слова про залежність права на звільнення операцій від оподаткування ПДВ від факту отримання відповідного свідоцтва. І структурно ця норма розміщена у підрозділі 2 Перехідних положень ПКУ, що має назву «Особливості справляння податку на додану вартість», тобто, підрозділ присвячено лише питанням ПДВ.

Норми ж, що регулюють порядок отримання статусу суб'єкта індустрії програмної продукції та свідоцтва про наявність такого статусу (п. 15 підрозділу 10), розміщені в іншому підрозділі, а саме, в підрозділі 10 «Інші перехідні положення». Будь-яких взаємних посилань пункт 261 із підрозділу 2 та пункт 15 із підрозділу 10 не мають. Отже, враховуючи лише зазначені умови, дійсно слід прийти до висновку про те, що звільнення від ПДВ поширюється на будь-кого, хто здійснює операції з постачання програмної продукції.

Однак, проаналізувавши історію прийняття пільги з ПДВ для ІТ-індустрії, можна дійти висновку, що все ж певні неоднозначності залишаються. Пільгу щодо ПДВ уведено Законом, що має назву «Про внесення змін до розділу ХХ

«Перехідні положення» Податкового кодексу України щодо особливостей оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції». Отже, із назви цього Закону можна зробити висновок, що, можливо, законодавці мали намір внести лише ті зміни, що будуть стосуватися лише суб'єктів індустрії програмної продукції. З одного боку, назва Закону не є нормою права, і перевагу має все ж таки зміст норми, а не назва нормативного акту, що вводить в дію відповідну норму.

Хоча, з іншого боку при тлумаченні норми права слід зважати, у тому числі, на історію її прийняття, оскільки історія показує, як склалась відповідна норма, який стан відносин їй передував, відповіддю на які життєві потреби стала норма.

Якщо зважати на історію та обставини, то зроблений у попередньому абзаці висновок не такий вже й однозначний. Але у даному випадку, зважаючи на те, як у цілому відбувається норма творення у нашій країні, назва закону та історія його прийняття може взагалі нічого не означати, бо в процесі розгляду законопроекту його суть може декілька разів змінюватись.

Як би там не було, зробити можна лише один чіткий висновок: працювати доведеться у зоні постійного ризику та у залежності від того, як «можновладцям» та судам заманеться тлумачити норму.

На які операції поширюється пільга

Наступне питання, над яким почали замислюватись практики, пов'язане з тим, на які саме операції поширюється пільга з ПДВ. Нагадаємо, що згідно з пунктом 261 підрозділу 2 розділу ХХ ПКУ пільга з ПДВ поширюється на операції з «постачання програмної продукції». Далі у цьому ж пункті розшифровується, що ж саме у даному випадку слід розуміти під «програмною продукцією». Здавалося б, що проблем у застосуванні такої норми не повинно бути, оскільки у ПКУ дається розшифрування терміну «програмна продукція». Однак, насправді, єдиного розуміння змісту цієї норми немає і ось чому. Якщо у першому реченні пункту 261 замість словосполучення «програмної продукції» поставити те, що під ним розуміється, то отримаємо, що від оподаткування ПДВ звільняються операції з *постачання:результату комп'ютерного програмування у вигляді:*

- a. операційної системи (її компонентів),
  - b. системної комп'ютерної програми (її компонентів),
  - c. прикладної комп'ютерної програми (її компонентів),
  - d. розважальної комп'ютерної програми (її компонентів),
  - e. навчальної комп'ютерної програми (її компонентів),
  - f. інтернет-сайтів,
  - g. онлайн-сервісів;
- криптографічних засобів захисту інформації.*

Використовуючи закони логіки та правила граматики, замість «результату комп'ютерного програмування» підставляємо той «вигляд», який він може мати, і маємо, таке:... звільняються від оподаткування ПДВ операції з

постачання операційної системи чи іншої комп'ютерної програми, інтернет-сайтів, онлайн-сервісів, криптографічних засобів захисту інформації.

Ми дійшли до того моменту, коли за логікою треба почати аналіз того, що ж таке операційна система, комп'ютерна програма, інтернет сайт, онлайн-сервіса ін., а також, що таке операції з їх постачання. І ось з цього моменту і починаються проблеми. На рівні законів є визначення лише «комп'ютерної програми» (Закон України «Про авторське право і суміжні права»). Інші терміни взагалі не мають прямого свого визначення в законодавстві. У кращому випадку у законодавстві можна знайти схожі терміни, але вони лише схожі, а не повністю ідентичні, а тому визначення схожих термінів можна лише з певною умовністю поширювати на податкові правовідносини. Так, наприклад, в законодавстві є термін не «інтернет-сайт», а «веб-сайт» і то на рівні підзаконного нормативного акту; є також термін «засіб криптографічного захисту інформації», а не «криптографічний засіб захисту інформації». Здавалося б дрібниці, але з юридичної точки зору такі дрібниці можуть мати значення. А такий термін як «онлайн-сервіс» взагалі не має навіть схожості з іншими термінами у законодавстві.

Однак, навіть якби у законодавстві і були чіткі та прямі визначення потрібних нам термінів, ми все одно не змогли б знайти однозначну відповідь на поставлене питання.

Справа у тому, що чинне законодавство дозволяє розглядати у відповідних випадках комп'ютерні програми і як майнові права, і як речі. Тобто, коли вживається термін «комп'ютерна програма», то можуть розумітися як майнові права на таку комп'ютерну програму, так і певна майнова річ у вигляді матеріального носія, на якому записано комп'ютерну програму, або ж одночасно і те й інше. У кожному випадку з цим питанням визначаються окремо, виходячи із відповідних умов відповідної операції.

А для цілей оподаткування розмежування комп'ютерних програм на майнові права та на речі також має значення, бо від цього буде залежати об'єкт оподаткування: у випадку з майновими правами це буде постачання послуг, а у випадку з речами – постачання товару. Операції із п. 261, що звільняються від оподаткування ПДВ, сформульовані таким чином, що насправді неможливо однозначно сказати, що розуміється під постачанням «програмної продукції»/«результату комп'ютерного програмування» – чи то постачання (тобто, відчуження) майнових прав на «програмну продукцію», чи то постачання примірників (матеріальних носіїв) «програмної продукції» як товару.

Крім того, більшість операцій (договорів) щодо так званої «програмної продукції» можна умовно поділити на наступні:

- операції (договори) щодо розроблення «програмної продукції» (чи іншого «результату комп'ютерного програмування») на замовлення;
- операції (договори), згідно з якими відчужуються майнові права інтелектуальної власності(або частина таких прав) на «програмну продукцію», створену її розробником без замовлення;

– операції (договори), з якими передаються майнові права інтелектуальної власності(або частина таких прав) на «програмну продукцію», створену її розробником без замовлення, у тимчасове користування;

– операції (договори), за якими відчужуються примірники комп'ютерної програми (чи іншого результату комп'ютерного програмування) як товар (річ), втілені на відповідному матеріальному носії (умовно кажучи, на дисках).

Відразу зазначимо, що платежі за третім типом із названих договорів (операцій) підпадають під визначення «роялті», а тому операції за такими договорами не можуть підпадати під пільгу щодо звільнення операцій від ПДВ у сфері ІТ-індустрії, бо роялті і так не є об'єктом оподаткування ПДВ (згідно з пп. 196.1.6 п. 196.1 ст. 196 ПКУ).

Щодо операцій (договорів) за іншими трьома типами договорів слід враховувати наступне. При здійсненні операцій з розроблення «програмної продукції» та відчуження майнових прав (тобто, операцій за першими двома із названих вище типів операцій) термін «програмна продукція» слід розглядати з позиції майнових прав. При здійсненні операцій за останнім типом термін «програмна продукція» вживається у значенні товару з відповідними наслідками оподаткування.

Але у п. 261 немає чіткого виділення певного якогось типу та виду операцій, тобто, п. 261 не дає можливості сказати, що мова йде тільки про операції з майновими правами на «програмну продукцію», чи тільки про операції з «програмною продукцією» як з товаром.

Додатково хотілося б проаналізувати операції щодо розроблення «програмної продукції» на замовлення. На перший погляд операції з розроблення «результату комп'ютерного програмування» на замовлення (чи іншими словами «програмної продукції») не повинні підпадати під операції з постачання програмної продукції, бо більш логічно для таких операцій було б застосувати фразу «постачання послуг з розроблення...». А фраза «постачання програмної продукції» більш характерна для операцій з товарами та майновими правами, що не передбачають стадії розробки.

Однак, як ми вже знаємо, до «програмної продукції» відносяться, у тому числі, інтернет-сайти. Як правило, інтернет-сайти створюються саме у рамках договорів про розроблення на замовлення. Хоча, бувають випадки продажу вже готових сайтів, однак, видається, що кількість таких операцій надзвичайно мала у порівнянні з розробкою на замовлення.

Отже, оскільки інтернет-сайти, як правило, створюються на підставі договорів щодо їх розроблення на замовлення, то, припустивши, що розробка сайтів «не пільгується», буде виходити так, що під дію пільги потрапляє лише продаж готових сайтів. Але мало віриться в те, що вводячи пільгу з ПДВ та піклуючись про суб'єктів індустрії програмної продукції, законодавці думали лише про певну невелику кількість операцій з продажу готових сайтів, на яку може бути поширена пільга з ПДВ – як би так дійсно було, то навіщо тоді така масштабна та всеохоплююча назва закону щодо усіх суб'єктів індустрії програмної продукції? На нашу думку, розробка на замовлення інтернет-сайтів, а разом з ними і комп'ютерних програм (які є рівноцінними за статусом

«результатами комп'ютерного програмування» для цілей застосування пільги з ПДВ), також мають підпадати під пільгу з ПДВ. Такий висновок ми робимо, виходячи з історії прийняття Закону та тих обставин, що стали стимулом для його прийняття. А по-друге, у КВЕД-2010 зазначається, що клас «комп'ютерне програмування» включає розроблення, модифікацію, тестування та технічну підтримку програмного забезпечення. І хоча КВЕД не є нормативно-правовим актом, що регулює взаємовідносини у сфері оподаткування, однак, оскільки іншого не зазначено в законодавстві, то його положення можуть бути використані як такі, що вказують за загальне суспільне розуміння змісту «комп'ютерного програмування». А тому можна припустити, що комп'ютерне програмування включає в себе дії по розробці, модифікації, тестуванню та технічній підтримці програмного забезпечення. Отже, якщо «результат комп'ютерного програмування» розглядати як результат дій із розробки, модифікації, тестуванню програмного забезпечення, то операції з розроблення ПО на замовлення (тобто, операції з постачання результату дії по розробленню) цілком підпадають під дію пільги. У зв'язку з цим слід зазначити, що те формулювання операцій, звільнених від оподаткування ПДВ, що міститься у пункті 261 підрозділу 2 розділу XX ПКУ, дозволяє застосовувати його, зокрема, як до операцій, за якими передаються майнові права на КП, так і до операції, за якими передаються матеріальні носії, на яких записані КП.

Щодо ДПСУ, то вона з цього приводу висловлювалась уже декілька разів. Так, зокрема, у своєму листі від 26.03.2013 р. № 4670/6/15-33-15 ДПСУ написала, що:

– постачання послуг з проектування, видання, програмування, тестування, інсталяції, впровадження, обслуговування програмних та/або програмно – технічних засобів не може відноситися до визначення програмної продукції.

Таким чином, звільнення від оподаткування ПДВ не поширюється на операції з постачання послуг у сфері інформатизації;

– щодо оподаткування операцій з постачання товарів (дисків, комп'ютерів) з записаним/встановленим на них розтиражованим програмним забезпеченням, то така операція не може розглядатися як постачання програмної продукції (результат комп'ютерної програми).

Отже, на думку ДПСУ, зокрема, (а)послуги з програмування та (б)постачання дисків з програмним забезпеченням не можуть розглядатися як постачання програмної продукції, а, отже, не звільняються від оподаткування ПДВ. При цьому, ДПСУ прямо у листі не пояснила, на які ж операції з її точки зору поширюється дія пільги з ПДВ.

На спеціалізованих форумах з питань оподаткування вказується, що у відповідях на запити платників ПДВ податковій інспекції на місцях повідомляють, що пільга з ПДВ поширюється лише на ті операції, за якими відбувається передача майнових прав на комп'ютерні програми. Отже, можна припустити, що ДПСУ буде також дотримуватись тієї думки, що лише ті операції, за якими відбувається передача майнових прав на комп'ютерні програми, підпадають під дію пільги з ПДВ.

Якщо так, то, фактично, ДПСУ визнає лише один тип із названих нами операцій, що звільняються від оподаткування згідно з пунктом 261 підрозділу 2 розділу ХХ ПКУ, а саме, операції, за якими відбувається відчуження майнових прав на комп'ютерні програми. Інші два типи операцій (розробка на замовлення та продаж примірників комп'ютерних програм), на думку ДПСУ, не підпадають під дію пільги. Однак, з підстав, наведених вище, однозначно погодитись з позицією ДПСУ не можна. Та й навіщо ж тоді було казати, що вводяться пільги з ПДВ для суб'єктів ІТ-індустрії, якщо, виходячи з позиції ДПСУ, пільги введено лише для одного окремого типу операцій з «програмною продукцією»!?

Резюме

Як би там не було, а користування пільгою з ПДВ при здійсненні операцій з «програмною продукцією» є на сьогоднішній день ризикованим з точки зору податкових наслідків незалежно від того, як платники будуть оподатковувати свої операції.

Найкращим виходом із цієї ситуації буде внесення змін до ПКУ, після яких формулювання пільги буде чітким та однозначним. Доки ж цього не відбулося, усім, хто причетний до програмної продукції, доведеться приймати складне рішення щодо підходу до оподаткування своїх операцій. Як варіант можна порекомендувати звернутися до податкового органу за отриманням податкової консультації (ст. 52 ПКУ), отриману консультацію оскаржити до суду (ст. 53 ПКУ), а далі діяти згідно з рішенням суду

Моніторинг законодавства

*Підготовлено компанією
«ЄФІМОВ ТА ПАРТНЕРИ адвокати · аудитори · податкові
консультанти»*

Головні зміни

Розпорядження КМУ від 23.10.2013 р. № 866-р

Основні джерела інформації про ринкові ціни для цілей трансфертного ціноутворення:

- щомісячний інформаційний бюлетень «Огляд цін українського та світового товарних ринків» (<http://www.dzi.gov.ua>);
- інформаційно-аналітичний продукт «Товарний монітор. Україна» (<http://www.dzi.gov.ua>);
- інформаційно-аналітичний продукт «Дайджест цін товарів на світових ринках» (<http://www.expert.kiev.ua>);
- тижневик «Ринок стали: аналітика, прогнози, сценарії» (<http://www.expert.kiev.ua>);
- вісник Міністерства доходів і зборів України (<http://www.visnuk.com.ua>);

– сайт Аграрної біржі (<http://www.agrex.gov.ua>).

Допоміжні джерела:

– сайт Мінрегіону (<http://www.minregion.gov.ua>);

– сайт Мінагрополітики (<http://www.minagro.gov.ua>).

Наказ Міндоходів від 22.10.2013 р. № 609

Міндоходів затверджено Порядок заповнення документів на переказ грошових коштів у разі сплати (стягнення) податків, зборів, митних платежів, єдиного внеску, здійснення бюджетного відшкодування ПДВ, повернення помилково або надміру зарахованих коштів.

Порівняно з чинним мінфінівським порядком дещо відрізняється механізм заповнення поля № 3 платіжного документа.

На даний момент у цьому полі друкується податковий номер платника, за якого здійснюється сплата, а у разі перерахування платником податку за себе особисто в цьому полі проставляється знак пробілу.

За новим порядком в полі № 3 у будь-якому випадку вказується податковий номер платника податків. Тобто у разі перерахування платником податку за себе в цьому полі проставляється його власний податковий номер.

Крім того, в міндоходівському порядку більше прикладів заповнення розрахункових документів.

Наказ Міндоходів від 10.10.2013 р. № 574

Цим наказом відповідно до ст. 100 ПКУ затверджено Порядок розстрочення (відстрочення) грошових зобов'язань (податкового боргу) платників податків.

Розстрочення (відстрочення) грошових зобов'язань (податкового боргу) вважається наданим, якщо на підставі заяви платника податків прийнято відповідне рішення органу доходів і зборів та укладено договір про розстрочення (відстрочення).

Визначення сум грошових зобов'язань (податкового боргу), що підлягають розстроченню (відстроченню), здійснюється за даними інформаційної системи (далі – ІС), що ведеться органами доходів і зборів.

Наказ Міндоходів від 10.10.2013 р. № 572

Цим наказом відповідно до статей 88 – 90, 92 та 93 ПКУ затверджено Порядок застосування податкової застави органами доходів і зборів.

Наказ Міндоходів від 10.10.2013 р. № 568

Цим наказом відповідно до статті 94 ПКУ затверджено Порядок застосування адміністративного арешту майна платника податків.

Наказ Міндоходів від 10.10.2013 р. № 567

Цим наказом затверджено Порядок, що визначає механізм видачі органами Міндоходів довідки про відсутність заборгованості з податків, зборів, платежів, що контролюються органами Міндоходів.

Довідка видається міжрегіональними територіальними органами Міндоходів, державними податковими інспекціями в районах, містах (крім міст Києва та Севастополя), районах у містах, об'єднаними та спеціалізованими державними податковими інспекціями за встановленою формою (додаток 1) за основним місцем обліку платника податків, який звертається за наданням послуги.

Строк розгляду заяви платника податків та видачі Довідки або направлення відмови в її наданні становить п'ять робочих днів з дня отримання такої заяви органом доходів і зборів.

Податки і збори

Податок на додану вартість

Роз'яснення ГУ Міндоходів у Тернопільській області від 30.10.2013 р.

ГУ Міндоходів у Тернопільській області роз'яснило, що коли платник податків зареєстрував у Єдиному реєстрі податкову накладну з невірними даними, то він має право повторно зареєструвати таку податкову накладну із зазначенням у ній правильних показників.

Водночас наявність в Єдиному реєстрі податкової накладної з помилками спричиняє розбіжності між даними Єдиного реєстру та реєстру виданих податкових накладних платника податку – продавця. Ці розбіжності є податковою інформацією, що свідчить про можливі порушення платником податкового законодавства, контроль за дотриманням якого покладено на органи Міндоходів.

Якщо платник не надасть пояснення щодо суті таких розбіжностей та документальні підтвердження своїх пояснень на обов'язковий письмовий запит органу Міндоходів протягом 10 робочих днів з дня отримання запиту, це є однією з обставин, за наявності якої проводять документальну позапланову перевірку платника податку (п.п. 78.1.1 п. 78.1 ст. 78 ПКУ).

Лист ВАСУ від 24.10.2013 р. № 1486/12/13-13

ВАСУ у цьому листі надав роз'яснення з питань, пов'язаних з оскарженням відмови у прийнятті податкових накладних для їх реєстрації у ЄДРПН.

Так, суд зазначив, зокрема, що квитанція про прийняття або неприйняття податкової накладної не є рішенням суб'єкта владних повноважень у розумінні статті 17 КАСУ, оскільки вона є лише технічним способом інформування платника податків щодо реєстрації або неререєстрації податкової накладної в Єдиному державному реєстрі.

У такому разі належним способом захисту порушених прав та/або інтересів платника податків у розглядуваній ситуації є визнання неправомірним неприйняття податкової накладної для реєстрації.

Крім того, ВАСУ зазначив, що вимоги про зобов'язання податкового органу прийняти податкову накладну, визнання протиправними рішення, дії, бездіяльності податкового органу, визнання поданої накладної зареєстрованою тощо варто розглядати як вимогу про визнання протиправним неприйняття

податкової накладної для реєстрації. А тому у суду немає підстав для відмови в позові платникові податку або відмови у відкритті провадження (закриття провадження) в разі, якщо таким платником було інакше сформульовано позовні вимоги, фактичним предметом яких є протиправність неприйняття податкової накладної для реєстрації в ЄДРПН.

Закон України від 24.10.2013 р. № 657-VII

Президент України підписав Закон, яким скасовується необхідність отримання свідоцтва про реєстрацію платника ПДВ та єдиного податку.

Крім того, цим Законом:

– платників податків звільнено від необхідності повідомляти контролюючі органи про зміни у своїх даних, якщо такі зміни внесено до ЄДР;

– органам Міндоходів надано право на проведення документальної позапланової перевірки у випадку закриття постійного представництва чи відокремленого підрозділу юридичної особи, в тому числі іноземної компанії, організації;

– встановлено, що особа, яка має право постійного проживання на території іноземної країни, вона вважається такою, що не проживає в Україні;

– передбачено безкоштовний доступ до інформації держреєстрів про госпсуб'єктів.

Закон набирає чинності з 1 січня 2014 року, за винятком окремих положень, які набирають чинності з дня, наступного за днем його опублікування.

Лист Міндоходів від 07.10.2013 р. № 12634/6/99-99-19-04-02-15

Міндоходів, розглянувши питання про порядок коригування податкового кредиту у разі використання придбаних (імпортованих) товарів у звільнених від оподаткування операціях, повідомило наступне.

У разі використання товарів/послуг, за якими суми ПДВ попередньо були включені до податкового кредиту, в операціях, які звільняються від оподаткування, платником податку в доповнення до податкової накладної, складеної при постачанні звільненого від оподаткування товару (послуги), виписується додаткова податкова накладна на суму донарахованого податку. Обидва примірники цієї податкової накладної залишаються в особи, що їх виписала, а в рядках «Індивідуальний податковий номер покупця» та «Номер свідоцтва про реєстрацію платника ПДВ (покупця)» проставляється нуль.

У верхній лівій частині оригіналу такої податкової накладної робиться відповідна помітка «X» та зазначається тип причини: «09 – Постачання для операцій, які звільнені від оподаткування ПДВ».

Лист Міндоходів від 26.09.2013 р. № 11981/6/99-99-19-04-02-15

Міндоходів у листі зазначило, що при здійсненні перерахунку у випадках повернення товарів особі, яка їх надала, або при поверненні постачальником

суми попередньої оплати товарів/послуг, суми податкових зобов'язань та податкового кредиту постачальника та отримувача повинні бути відкориговані одночасно в тому звітному періоді, на який припадає дата отримання та підписання отримувачем розрахунку.

Якщо покупець відмовляється підписувати розрахунок коригування та відкоригувати свій податковий кредит, то законодавчі підстави для коригування податкових зобов'язань у постачальника відсутні. При цьому статтею 188 глави 20 розділу IV Господарського кодексу України визначено, що у разі, якщо сторони не досягли згоди щодо зміни (розірвання) договору, заінтересована сторона має право передати спір на вирішення суду.

**Лист Міндоходів від 19.09.2013 р.
№ 11550/6/99-99- 19-04-02-16**

У цьому листі Міндоходів нагадало, зокрема, що порядок складання зведених податкових накладних не поширюється на попередню оплату товарів/послуг (аванс), що підлягають постачанню.

З урахуванням застосування правила першої події для визначення податкових зобов'язань постачальника податкова накладна на суму попередньої оплати товарів/послуг (авансу) складається на дату такої оплати, тобто на дату отримання такого авансу.

Податок на прибуток

**Лист ГУ Міндоходів у м. Києві від 11.10.2013 р.
№ 5132/10/26-15- 1701-06**

ГУ Міндоходів у м. Києві відзначило, що транспортні витрати на відрядження можуть бути включені до складу витрат платника податку лише за наявності підтверджуючих документів, що засвідчують вартість цих витрат у вигляді транспортних квитків або транспортних рахунків (багажних квитанцій), у тому числі електронних квитків за наявності посадкового талона та документів про сплату за всіма видами транспорту, в тому числі чартерним рейсам.

Для підтвердження витрат на придбання електронного квитка необхідний такий пакет документів: оригінал розрахункового або платіжного документа, що підтверджує здійснення розрахункової операції у готівковій або безготівковій формі (платіжне доручення, розрахунковий чек, касовий чек, розрахункова квитанція, виписка з карткового рахунку, квитанція до прибуткового касового ордера); друк на папері частини електронного авіаквитка з вказаним маршрутом (маршрут/квитанція); оригінали відривної частини посадкових талонів пасажира; посадочний документ і перевізний документ, роздруковані на папері (транспортні квитки).

Залежно від форми оплати електронного квитка розрахунковим документом є, зокрема, квитанція платіжного терміналу про оплату вартості квитка із застосуванням платіжної картки, виписка з відповідного карткового рахунку, завірена підписом і печаткою банківської установи.

Інформаційний лист ВАСУ від 10.10.2013 р. № 1386/12/13-13

З метою забезпечення однакового застосування адміністративними судами норм Податкового кодексу України, що регулюють формування витрат у податковому обліку податку на прибуток за операціями платників податку з продажу товарів, робіт, послуг пов'язаним особам, четверта судова палата Вищого адміністративного суду України повідомила правову позицію суду касаційної інстанції у відповідній категорії спорів.

Ця позиція полягає у тому, що відповідно до норми пп. 153.2.6 п. 153 ст. 153 ПКУ в податковому обліку з податку на прибуток витрати, понесені платником податку у зв'язку з продажем товарів пов'язаним особам, не можуть перевищувати доходи від такого продажу.

При цьому поняття витрат, понесених у зв'язку з продажем товарів, у розумінні зазначеної норми Податкового кодексу України охоплює всі витрати, що підлягають урахуванню в податковому обліку у зв'язку зі здійсненням відповідної операції з продажу (у тому числі собівартість товарів), а не лише витрати на збут, які передбачені пп. 138.10.3 п. 138.10 ст. 138 ПКУ.

Ці витрати сукупно не можуть перевищувати доходів платника податку від продажу товарів, робіт, послуг пов'язаній особі. Надлишок витрат (перевищення їх суми над сумою доходу від продажу) не підлягає відображенню в податковому обліку з податку на прибуток.

Лист Міндоходів від 23.09.2013 р. № 11793/6/99-99-10-04-02-1015/4452

Міндоходів наполягає на тому, що ПКУ передбачено визначення сум щомісячних авансових внесків з податку на прибуток виключно в декларації за попередній звітний рік і не передбачений механізм коригування (зменшення) такої суми протягом року.

У платників є можливість здійснити залік сплачених протягом 2013 сум авансових внесків з податку на прибуток при виплаті дивідендів у зменшення щомісячних авансових внесків за результатами декларування за звітний 2013 р.

Лист ГУ Міндоходів у м. Києві від 19.09.2013 р. № 4456/10/26-15-11-01-06

ГУ Міндоходів у м. Києві у ході розгляду податкового обліку витрат на відрядження відзначило наступне.

Кошти у національній валюті країни, куди був відряджений працівник, або у вільно конвертованій валюті, які отримує працівник як аванс на корпоративну картку у відповідних розмірах, перераховуються в гривні за курсом НБУ, що діяв на дату списання з карткового рахунку такої валюти.

До складу витрат, що враховуються при визначенні об'єкта оподаткування, включаються суми добових у розмірі не більше встановленої пп. 140.1.7 ПКУ норми, за наявності наказу про відрядження, відповідних первинних документів, відміток прикордонної служби України в закордонному паспорті або в документі, що його замінює, а також документів, що

підтверджують зв'язок відрядження з господарською діяльністю платника податку.

Звіт про використання коштів, виданих на відрядження або під звіт, подається до закінчення п'ятого банківського дня, наступного за днем, у якому платник податку завершує таке відрядження, завершує виконання окремої цивільно-правової дії за дорученням та за рахунок особи, що видала кошти під звіт.

Відряджена особа, яка отримала готівку із застосуванням платіжної картки, у тому числі особистої, подає звіт про використання виданих на відрядження коштів і повертає суму надміру витрачених коштів до закінчення третього банківського дня після завершення відрядження.

Лист Міндоходів від 04.09.2013 р. № 10464/6/99-99-19-03-02-15

Міндоходів відзначило, що скористатися особливостями оподаткування суб'єктів індустрії програмної продукції (ІПП) може підприємство, яке протягом попередніх чотирьох послідовних звітних кварталів відповідає чотирьом критеріям:

1) питома вага доходів від здійснення видів діяльності у сфері ІПП становить не менше 70% усіх доходів. Цей показник розраховується в кожному з чотирьох звітних кварталів, що передують кварталу, з якого зазначений суб'єкт бажає отримати право на використання особливостей оподаткування;

2) первинна вартість основних засобів і нематеріальних активів перевищує 50 розмірів мінімальної зарплати на 1 січня звітного року. У розрахунку цього критерію беруть участь суми первинної вартості основних засобів і нематеріальних активів, що використовуються в господарській діяльності платника;

3) у суб'єкта відсутній податковий борг;

4) щодо суб'єкта судом не прийнято постанову про визнання банкрутом.

Критерії повинні дотримуватися на кінець кожного з чотирьох звітних кварталів.

Для отримання Свідоцтва про реєстрацію суб'єкта ІПП до свого податкового органу подається заява не пізніше ніж за 30 календарних днів до початку кварталу, в якому планується отримати право на використання особливостей оподаткування.

Отже, підставою для включення до Реєстру суб'єктів ІПП, які застосовують особливості оподаткування, є подана заява та відповідність вищевказаним критеріям в кожному з чотирьох звітних кварталів.

Закон України від 04.07.2013 р.

№ 422-VII

Нагадуємо, що завдяки Закону № 422 суб'єкти ІТ-індустрії, а також суб'єкти господарювання, що реалізують інвестиційні проекти у пріоритетних галузях економіки, схвалені відповідно до Закону «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», не сплачують авансові внески з податку на прибуток в

2013 році, щоквартально подають декларацію з прибутку і на підставі цих декларацій сплачують податок.

Враховуючи, що дана норма набрала чинності 1 жовтня 2013 року, згаданим суб'єктам слід відзвітувати з податку на прибуток за три квартали 2013 року в строк не пізніше 11 листопада 2013 р.

**Лист Держгірпром- нагляду від 03.07.2013 р.
№ 6426/0/8.2-9.1- 9/6/13**

Держгірпромнагляд відзначив, що суми витрат на охорону праці, що включаються до податкових витрат роботодавця, визначаються згідно з Переліком заходів та засобів з охорони праці, затвердженим постановою КМУ № 994.

Платник податку на прибуток має право включити витрати, понесені на придбання кондиціонерів, спліт-систем, вентиляторів та інших пристроїв для охолодження повітря, установку душових у зв'язку з проведенням заходів з охорони праці працівників згідно з Переліком, до складу своїх податкових витрат за умови їх зв'язку з господарською діяльністю та документального підтвердження відповідними первинними документами.

Щодо витрат на придбання жалюзі і ролетів, оплати водоканалу за спожиту воду, Перелік не містить позицій, які б передбачали такі заходи. Тому за роз'ясненням відносно податкового обліку таких витрат автори листа запропонували звернутися в Міндоходів.

Податок на доходи фізичних осіб

**Лист Міндоходів від 18.09.2013 р.
№ 11298/6/99-99-17-02-01-15**

Міндоходів зазначило, що аліменти, що виплачуються платнику податків згідно з рішенням суду або за згодою сторін, відображаються в податковому розрахунку ф. № 1ДФ за ознакою доходу «140», а видача спеціального одягу відображається за ознакою доходу «136».

Проте, якщо працівник, якому був виданий спецодяг, звільняється і не повертає спеціальний одяг, граничний строк використання якого ще не минув, вартість такого одягу вважається додатковим благом платника податків і після застосування підвищувального коефіцієнта включається до загального місячного (річного) оподаткованого доходу платника податку. У податковому розрахунку ф. № 1ДФ вартість такого неповерненого спецодягу відображається за ознакою доходу «126».

Єдиний податок, спрощена та спеціальна система оподаткування

Повідомлення ДПІ у Солом'янському районі ГУ Міндоходів у м. Києві
ДПІ у Солом'янському районі ГУ Міндоходів, вказуючи на можливість здійснення з

01.01.2014 р. електронних перевірок для «спрощенців», зазначає наступні переваги таких перевірок:

- дистанційне обслуговування платників податків;
- мінімізація впливу людського фактору;
- підвищення якості проведення перевірки;
- зменшення строку проведення перевірки;
- впевненість у правильності та повноті оподаткування здійснених фінансово- господарських операцій;
- зниження адміністративного навантаження на платника.

Для проведення документальної невізної позапланової електронної перевірки платник

повинен подати заяву до органу Міндоходів, у якому він перебуває на обліку. Заява подається за 10 календарних днів до очікуваного початку проведення перевірки.

Прес-служба ГУ Міндоходів у Дніпропетровській області від 19.11.2013 р.

ГУ Міндоходів у Дніпропетровській області нагадало, що заяву про відмову від спрощеної системи оподаткування слід подати не пізніше, ніж за 10 календарних днів до початку нового календарного кварталу (року).

У разі подання такої заяви, єдиний податок не сплачується підприємцями:

- I та II груп – з першого числа місяця, наступного за місяцем, у якому подано таку заяву;
- III та IV груп – з першого числа місяця, наступного за звітним кварталом, у якому подано таку заяву.

Лист Мінекономіки від 17.09.2013 р. № 3112-13/32401-14

Мінекономіки зазначило наступні ключові моменти щодо одержання платниками єдиного податку коштів за відвантажені товари:

– відповідно до п.291.6 ст.291 ПК України платники єдиного податку повинні здійснювати розрахунки за відвантажені товари виключно в грошовій формі (готівковій та/або безготівковій);

– якщо фізична особа – платник єдиного податку застосовуватиме у своїй діяльності електронні гроші, то вона зобов'язана сплачувати податок за ставкою 15%, оскільки це інший спосіб розрахунків (пп.293.4.3 п.293.4 ст.293 ПК України);

– проте, Розпорядженням КМУ від 15.05.2013 р. № 386-р схвалено Стратегію розвитку інформаційного суспільства в Україні, яка визначає в якості однієї з пріоритетних державних цілей – розвиток електронної економіки в перспективі до 2020 року, що в подальшому дозволить усунути існуючі законодавчі обмеження.

Державана допомога, єдиний соціальний внесок

Прес-служба ДПІ у Подільському районі ГУ Міндоходів у м. Києві

ДПІ у Подільському районі ГУ Міндоходів у м. Києві зазначила, що у разі здійснення сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування під час заповнення поля «призначення платежу» слід вказувати код виду сплати «101».

Прес-служба ГУ Міндоходів у Житомирській області

ГУ Міндоходів у Житомирській області нагадало, що ФОП, які обрали спрощену систему оподаткування та є пенсіонерами за віком або інвалідами, звільняються від сплати ЄСВ за себе незалежно від використання ними праці найманих осіб. Проте, вони зобов'язані сплачувати ЄСВ за найманих працівників, у тому числі інвалідів або пенсіонерів за віком.

Прес-служба ДПІ у Деснянському районі ГУ МДЗУ у м. Києві від 22.10.2013 р.

ДПІ у Деснянському районі ГУ МДЗ у м. Києві зазначило, що Порядком формування та подання страхувальниками звіту щодо сум нарахованого ЄСВ, передбачено, що фізичні особи – підприємці, які протягом звітного року змінювали систему оподаткування, формують та подають до органів доходів і зборів один звіт з наявним титульним аркушем, який включає дві таблиці: таблицю 1 та таблицю 2 додатка 5, що має назву «Звіт про суми нарахованого доходу застрахованих осіб та суми нарахованого єдиного внеску».

Це пов'язано з тим, що для ФОП, які обрали різні системи оподаткування, Порядком передбачено заповнення різних таблиць звіту, а звітує сама за себе ФОП лише раз на рік.

Прес-служба Головного управління МДЗУ у Донецькій області від 21.10.2013 р.

Головне управління МДЗ у Донецькій області зазначило, що якщо платники ЄСВ, на яких покладено обов'язки нараховувати, обчислювати та сплачувати ЄСВ, у звітному періоді змінюють місцезнаходження, місце реєстрації або місце проживання (поза межами територіального обслуговування органу доходів і зборів, у якому він перебував на обліку), звіт за цей звітний період (з першого до останнього календарного числа звітного періоду) подається до органу доходів і зборів за новим місцем взяття на облік.

Прес-служба ГУ МДЗ в Івано-Франківській області від 18.10.2013 р.

ГУ МДЗ в Івано-Франківській області звернуло увагу, що за несплату, неповну сплату або несвоєчасну сплату суми ЄСВ накладається штраф у розмірі 10% несплачених або несвоєчасно сплачених сум ЄСВ, а на суму

недоїмки нараховується пеня з розрахунку 0,1% суми недоплати за кожний день прострочення.

Крім того, за порушення порядку нарахування, обчислення і строків сплати ЄСВ, посадові особи платників ЄСВ несуть адміністративну відповідальність у вигляді штрафу:

– за несплату або несвоєчасну сплату ЄСВ, у т. ч. авансових платежів, у сумі, що не перевищує 300 НМДГ (5100 грн.), – від 25 до 50 НМДГ (від 425 до 850 грн.). За повторне за рік вчинення таких дій – від 100 до 300 НМДГ (від 1700 до 5100 грн.);

– за несплату або несвоєчасну сплату ЄСВ, у т. ч. авансових платежів, у сумі більше 300 НМДГ (5100 грн.) – від 50 до 100 НМДГ (від 850 до 1700 грн.). За повторне за рік вчинення таких дій – від 100 до 300 НМДГ (від 1700 до 5100 грн.).

Закон України від 08.10.2013 р. № 618-VII

З 01.01.2014 р. право на державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям матимуть також будь-які фізичні особи, які постійно надають соціальні послуги громадянам похилого віку (в т. ч. і тим, що не досягли 80-річного віку), інваліди, діти-інваліди, які не здатні до самообслуговування і за висновком медичного закладу потребують постійного стороннього догляду і допомоги.

Лист Мінсоцполітики від 04.10.2013 р. № 179/06/186-13

Мінсоцполітики зауважило, що час простою не з вини працівника оплачують з розрахунку не нижче від двох третин тарифної ставки встановленого працівникові розряду (окладу).

Лист Мінсоцполітики від 19.09.2013 р. № 416/13/116-13

Мінсоцполітики нагадало, що відпустка без збереження зарплати надається або за бажанням працівника, або за згодою сторін. Примусове відправлення працівників у відпустку без збереження зарплати є порушенням трудового законодавства.

Лист Держстатистики від 11.09.2013 р. № 09.3-6/271

Держстатистика вважає, що сума позики, яка згідно з рішенням керівництва підприємства не підлягає поверненню працівником, відноситься до фонду оплати праці в частині інших заохочувальних та компенсаційних виплат.

Лист Мінсоцполітики від 04.09.2013 р. № 478/18/99-13

Мінсоцполітики зазначило, що якщо перед настанням страхового випадку застрахована особа не мала заробітку з поважних причин, середня зарплата для розрахунку страхових виплат та оплати перших 5 днів тимчасової непрацездатності за рахунок коштів роботодавця визначається виходячи з місячної тарифної ставки (посадового окладу), встановленого працівникові на момент настання страхового випадку.

Лист Мінсоцполітики від 30.08.2013 р. № 472/18/99-13

Мінсоцполітики вважає, що премія за 9 місяців за рахунок економії фонду оплати праці включається до розрахунку лікарняних на загальних підставах, тобто в повному обсязі в місяці нарахування. Вона не належить до заохочувальних та компенсаційних виплат одноразового характеру та виплат, які не передбачені актами законодавства або які провадяться понад встановлені норми.

Лист Мінсоцполітики від 22.08.2013 р. № 923/13/84-13

Мінсоцполітики зазначило, що якщо в колективному договорі розміри заробітної плати встановлені в прив'язці до інвалюти, а виплата здійснюється у гривнях, слід здійснювати перерахунок інвалюти в гривні відповідно до курсу НБУ на момент нарахування зарплати.

Роз'яснення ФСС з ТВП від 09.07.2013 р.

ФСС з ТВП роз'яснив, що працівники, які перебувають у відпустці без збереження заробітної плати по догляду за дитиною від 3 до 6 років, не мають права на отримання дитячих подарунків за рахунок коштів фонду, оскільки за період такої відпустки особи не сплачують страхові внески. Виходячи з цього, вони не вважаються застрахованими особами, та відповідно права на соціальні послуги, у т. ч. на отримання новорічних подарунків за рахунок Фонду, вони не мають.

Проте, разом з цим ФСС з ТВП зазначив, що жінка, яка перебуває у декретній відпустці, має право на дитячий подарунок та на оздоровлення дитини в дитячому закладі оздоровлення за рахунок коштів фонду. Адже під час такої відпустки страхові внески із суми допомоги сплачують органи праці та соцзахисту. Тобто, знаходячись у декретній відпустці, особа продовжує перебувати у трудових відносинах з роботодавцем та має право на соціальні послуги за рахунок Фонду.

Лист ФСС від НВ від 27.06.2013 р. № 171-06-3

Фахівці ФСС від НВ нагадали, що при триваючому правопорушенні адміністративні стягнення накладають не пізніше 2-х місяців з дня їх виявлення, а при вчиненні разового порушення – не пізніш як через 2-а місяці з дня їх вчинення.

Триваючими адміністративними порушеннями є порушення, пов'язані з тривалим, безперервним невиконанням обов'язків, передбачених правовою нормою. Вони припиняються або виконанням регламентованих обов'язків, або притягненням винної особи до відповідальності.

Тобто, триваючі правопорушення характеризуються тим, що особа, яка вчинила якісь певні дії чи бездіяльність, перебуває надалі в стані безперервного продовження цих дій (бездіяльності). Такі дії безперервно порушують закон протягом певного часу. Такі порушення можуть бути виявлені, наприклад, за результатами здійсненої перевірки страхувальника.

Державне регулювання
Перевірки. Контроль. Штрафи. Податковий борг

Інформаційний лист ВАСУ від 24.10.2013 р. № 1484/12/13-13

ВАСУ у своєму Інформаційному Листі відокремив процедури стягнення податкового боргу з платників податків юридичних та фізичних осіб, а саме:

- органами стягнення податкового боргу з юридичних осіб є органи Міндоходів; з фізичних осіб – органи державної виконавчої служби;
- стягнення податкового боргу з юридичних осіб здійснюється органами Міндоходів шляхом оформлення інкасового доручення для примусового стягнення коштів у рахунок погашення податкового боргу; при цьому судові рішення, на підставі якого з платника податків стягуються кошти, до банку не подається; натомість, реквізити відповідного судового рішення зазначаються в самому інкасовому дорученні; з фізичних осіб – стягнення відбувається на підставі виданого адміністративним судом виконавчого листа;
- суди не повинні видавати органам доходів і зборів виконавчі листи для примусового виконання судових рішень про стягнення коштів у рахунок погашення податкового боргу платника податків-юридичної особи;
- в разі погашення податкового боргу юридичних осіб – відсутня необхідність відкриття виконавчого провадження.

Постанова КМУ від 17.10.2013 р. № 764

КМУ на виконання п. 39.6.2.4 пп. 39.6.2 п. 39.6 ст. 39 ПКУ та для уникнення спірних ситуацій між великими платниками податків та Міндоходів щодо визначення звичайних цін в контрольованих зовнішньоекономічних операціях, встановив порядок узгодження цих цін між ними, який складається з наступних етапів:

1. попередній розгляд питання щодо проведення процедури узгодження цін – надсилання платником податків до Міндоходів листа, в якому обов'язково зазначається мета звернення.
2. Міндоходів протягом 60 календарних днів, починаючи з дати отримання листа про попередній розгляд питання щодо проведення процедури узгодження цін, письмово повідомляє платника стосовно доцільності подання заяви про узгодження цін.
3. Для проведення процедури узгодження цін платник (незалежно від того, чи звертався він щодо попереднього розгляду відповідного питання або його результатів) подає до Міндоходів заяву про узгодження цін, до якої додається документація, визначена підпунктами «а» – «ж» пп. 39.4.8 п. 39.4 ст. 39 ПКУ, щодо контрольованих операцій, які будуть проводитися після процедури узгодження цін.
4. Спільне обговорення питання щодо порядку визначення цін та прийняття рішення про укладення договору із зазначенням місця, дати і часу підписання, а також строку його дії.

Лист Міндоходів від 23.09.2013 р. № 11769/6/99-99- 17-01-01-16

Міндоходів нагадало види перевірок, які воно має право проводити стосовно суб'єкта господарювання: камеральні, документальні (планові або позапланові; виїзні або невиїзні) та фактичні.

Лист Мінсоцполітики від 20.09.2013 р. № 1484/12/13-13

Мінсоцполітики повідомило, що форма звіту № 5-ПН «Звіт про прийнятих працівників» є такою, що втратила силу відповідно до Наказу Мінсоцполітики від 18.03.2013 р. № 123, тому на сьогодні він до служби зайнятості не надається, штрафні санкції за його неподання – не застосовуються.

Лист Держпідприємництва від 11.09.2013 р. № 8322

Держпідприємництво пояснило, що на сьогодні відсутній нормативно-правовий акт, який би містив визначення терміна «презумпція правомірності», який закріплений в пп. 4.1.4 п. 4.1 ст. 4 ПКУ. З позиції Держпідприємництва презумпція є не достовірним фактом, а є фактом, що припускається з великою ймовірністю і застосовується в юридичній практиці як засіб, що полегшує досягнення істини у вирішенні юридичної справи.

Тому, якщо розглядати презумпцію правомірності у контексті податкового законодавства та практики його застосування, можна зробити висновок, що у разі відсутності норми податкового законодавства або у разі колізії між ними, що дає право неоднозначного тлумачення положень податкового законодавства, рішення податкового органу або суду має бути прийняте на користь платника податків.

Лист Міндоходів від 08.08.2013 р. № 9696/5/99-99- 10-04-02-16/2857

Міндоходів пояснило порядок притягнення до адміністративної відповідальності за вчинення кількох адміністративних правопорушень.

Якщо особа вчинила кілька адміністративних правопорушень, справи про які одночасно розглядаються одним і тим же органом (посадовою особою), стягнення накладається в межах санкції, встановленої за більш серйозне правопорушення з числа вчинених. До основного стягнення може бути додано одне з додаткових, передбачених статтями про відповідальність за будь-яке з вчинених правопорушень.

Орган (посадова особа), які розглядають справу можуть звільнити за вчинення малозначного правопорушення, проте не зобов'язані це робити.

Крім того, Міндоходів має право складати протоколи про адміністративні порушення митних правил, за які передбачена адміністративна відповідальність, і розглядати такі справи.

Наказ Міндоходів від 02.08.2013 р. № 329

Наказом затверджено Інструкцію щодо застосування комп'ютерних поліграфів у роботі Міністерства доходів і зборів України. Відповідно до Інструкції поліграф – це комп'ютерний технічний засіб, що відповідно до його технічних характеристик здійснює реєстрацію змін психофізіологічних реакцій людини у відповідь на пред'явлення за спеціальною методикою певних

психологічних стимулів, не завдає шкоди життю, здоров'ю людини та навколишньому середовищу. Застосовується він під час психофізіологічного інтерв'ю, тобто опитування, під час якого здійснюється аналіз (оцінка) динаміки психофізіологічних реакцій опитуваної особи у відповідь на психологічні стимули, задані у вигляді варіантів відповідей, предметів, схем, фото тощо.

Метою проведення опитування є отримання ймовірної та орієнтувальної інформації, яку іншим шляхом отримати неможливо, для її використання в діяльності щодо попередження та виявлення корупційних та інших протиправних дій з боку працівників, гарантування їх безпеки та захисту від незаконних посягань, пов'язаних із виконанням службових обов'язків, зняття з них безпідставних звинувачень або підозр.

Лист ФСС з ТВП від 01.08.2013 р. № 07-35-2085

ФСС з ТВП вказав на існування триваючих правопорушень як таких, в яких особа перебуває безперервно та, які можуть виникати у сфері його компетенції:

– порушення порядку використання коштів загальнообов'язкового державного соціального страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими похованням – пов'язане з тривалим, безперервним невиконанням обов'язків;

– подання недостовірної звітності за коштами ФСС з ТВП, так як цей звіт складається наростаючим підсумком з початку року. Факт недостовірної інформації може бути виявлений як під час прийому самої звітності, так і через деякий час.

Стягнення за такі правопорушення можуть накладатися лише протягом двох місяців з дня його виявлення – дати складання та підписання акту перевірки.

Лист Міндоходів від 29.07.2013 р. № 7692/6/99-99-10-04-02-15/2667

Міндоходів звернуло увагу на норму п.5 підрозділу ХХ ПКУ, відповідно до якої н.м.д.г. на рівні податкової соціальної пільги застосовується в частині кваліфікації злочинів та правопорушень, а не в частині визначення суми штрафних санкцій за правопорушення або злочин.

Таким чином, при кваліфікації злочинів або правопорушень необхідно виходити з встановленої соціальної пільги. А при розрахунку розміру штрафу, передбаченого КпАП та ККУ, – з н.м.д.г. встановленого законодавством на сьогоднішній день у розмірі 17 грн.

Лист ПФУ від 05.07.2013 р. № 17450/09-10

ПФУ вказав на можливість існування малозначного адміністративного правопорушення, від відповідальності за яке правопорушника може бути звільнено посадовою особою контролюючого органу, яка таке правопорушення виявила.

Для того, щоб визначити, чи таке правопорушення є малозначимим, потрібно орієнтуватися на ст. ст. 33 – 35 КпАП.

Ухвала ВАСУ від 06.03.2013 р. № К/9991/9511/11

У зазначеній Ухвалі ВАСУ визнав триваючим правопорушенням неподання підприємством податкової звітності з липня 2003 р. У зв'язку з цим, ВАСУ вказав на те, що таке тривання, тобто, відсутність припинення цього правопорушення, зумовило ненастання моменту, з якого може бути розпочатий відлік 6-місячного строку, передбачений ч. 2 ст. 99 КАС України, протягом якого, у тому числі, контролюючий орган, може звернутися до адміністративного суду із позовною вимогою, зокрема, про припинення юридичної особи.

У свою чергу, ВАСУ вказав, що триваюче правопорушення є юридично закінченим протягом усього часу його вчинення, що визначає можливість притягнення особи до відповідальності.

Фінансовий моніторинг

Рішення НКЦПФР від 24.09.2013 р. № 1930

У разі виявлення клієнтів, які характеризуються середнім ризиком, суб'єкт первинного фінмоніторингу при ідентифікації таких клієнтів застосовує додаткові заходи, спрямовані на вивчення клієнта, зокрема:

- перевірку правильності оформлення установчих документів (з урахуванням всіх зареєстрованих змін);
- перевірку наявності відповідних повноважень у осіб, які діють як представники іншої особи;
- встановлення пов'язаних осіб.

Такі заходи фіксуються письмово у паперовому вигляді і зберігаються разом з документами, що підтверджують факт ідентифікації клієнта.

Якщо ризик легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, або фінансування тероризму оцінюється як середній, строк оновлення інформації, отриманої за результатами ідентифікації не повинен перевищувати 2 років.

Суб'єкт первинного фінмоніторингу постійно проводить аналіз відповідності фінансових операцій, що проводяться клієнтом, наявній інформації про зміст його діяльності та фінансовий стан. Документи про фінансовий стан клієнта зберігаються разом з документами з ідентифікації.

Лист Держфін- моніторингу від 02.08.2013 р. № 3028/0340-07-3

Держфінмоніторинг роз'яснив, що нотаріус повідомляє Держфінмоніторинг про фінансові операції про посвідчення договору купівлі-продажу нерухомості на суму, що дорівнює або перевищує 400 тис. грн. або її еквіваленту в інвалюті, тільки у випадку підозри, що такі операції пов'язані з легалізацією доходів, отриманих злочинним шляхом, або якщо вони призначені для фінансування тероризму.

У таких випадках подання нотаріусом інформації Держфінмоніторингу не є порушенням професійної таємниці.

Суб'єкт первинного фінансового моніторингу самостійно вибирає, яким чином буде зберігати документи щодо ідентифікації клієнтів – залишивши копії документів або зберігаючи анкету клієнта.

Внутрішньому фінансовому моніторингу можуть піддаватися фінансові операції клієнтів з будь-яким рівнем ризику.

Ліквідація та банкрутство

Постанова ВГСУ від 30.10.2013 р. у справі № 916/1191/13

ВГСУ припинив провадження у справі за касаційною скаргою на постанову суду апеляційної інстанції щодо її скасування в частині призначення арбітражного керуючого розпорядником майна боржника. Рішення суду мотивовано тим, що оскарження такої ухвали в касаційному порядку не передбачено ч. 3 ст. 8 Закону України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом». При цьому ВГСУ звертає увагу, що касаційному оскарженню підлягає окремо ухвала про порушення справи про банкрутство та, зокрема, окремо ухвала про звільнення (усунення, припинення повноважень) арбітражного керуючого.

У даній ситуації оскаржувалась не конкретно ухвала про порушення справи про банкрутство чи ухвала про звільнення (усунення, припинення повноважень) арбітражного керуючого, а ухвала, якою такий арбітражний керуючий був призначений, що не передбачено спеціальним законом у сфері банкрутства.

Постанова ВГСУ від 29.10.2013 р. № 920/874/13

ВГСУ, залишивши в силі рішення суду апеляційної інстанції, яким припинено провадження у справі про банкрутство, зазначив про неповне дослідження судом першої інстанції обставин можливого задоволення вимог кредитора як самим боржником, так і його поручителями.

Ініціюючий кредитор, маючи вимоги забезпечені заставою, не довів належними доказами існуючої безспірної заборгованості боржника, в частині, що нею не забезпечені.

З іншого боку, з огляду на солідарне стягнення з боржника та майнових поручителів на користь ініціюючого кредитора у справі заборгованості за кредитним договором, на виконання якого судом було видано наказ про солідарне стягнення боргу як з боржника, так і майнових поручителів; при перевірці обґрунтованості грошових вимог ініціюючого кредитора до боржника, їх безспірності, вжиття заходів щодо примусового стягнення за цими вимогами в порядку виконавчого провадження у підготовчому засіданні, суд першої інстанції дійшов передчасного висновку про можливість порушення справи про банкрутство, не дослідивши обставин можливого повного (часткового) погашення безспірних вимог ініціюючого кредитора боржником

або майновими поручителями, добровільно або в ході здійснюваного виконавчого провадження.

Постанова ВГСУ від 23.10.2013 р. № 922/2874/13

У зазначеній постанові ВГСУ зазначив, що правом оскаржувати судові рішення, прийняті у процедурі банкрутства боржника, наділені сторони (ініціюючий кредитор та боржник) та учасники цієї справи. Останні набувають статусу учасників, а саме кредитора, лише після заявлення у встановленому порядку грошових вимог до боржника після здійснення офіційного оприлюднення відповідного оголошення. Тільки після цього така особа має процесуальне право на оскарження процесуальних документів у справі про банкрутство.

У зв'язку з цим, ВГСУ скасував рішення суду апеляційної інстанції та припинив апеляційне провадження, у зв'язку із його відкриттям за заявою неналежного суб'єкта – особи, яка не набула статусу учасника справи про банкрутство.

Рішення НКЦПФР від 01.10.2013 р. № 2074

НКЦПФР встановила процедуру визначення, погодження НКЦПФР кандидатури організатора аукціону під час організації проведення аукціонів у провадженні у справах про банкрутство та вимоги до нього стосовно майна державних підприємств, що належать до сфери управління НКЦПФР, та підприємств, у статутному капіталі яких частка державної власності перевищує 50 %, повноваження з управління корпоративними правами держави щодо яких здійснює НКЦПФР.

Замовником аукціону є керуючий санацією або ліквідатор, призначений у справі про банкрутство боржника господарським судом.

Організатор аукціону визначається замовником за погодженням з НКЦПФР.

У ліквідаційній процедурі ліквідатор має право самостійно проводити торги на аукціоні або залучати на підставі договору про проведення аукціону організатора аукціону.

У разі надходження двох і більше заяв кандидатур, які відповідають встановленим Порядком вимогам, замовник у п'ятиденний строк з останнього дня подання таких заяв проводить конкурсний відбір та визначає переможця з урахуванням таких показників:

– досвід роботи та технічні можливості (з урахуванням виду і особливостей майна, що підлягає продажу) із забезпечення організації продажу майна;

– пропозиції щодо суми винагороди за проведення аукціону.

Замовник після визначення кандидатури організатора звертається до НКЦПФР для її погодження.

У разі прийняття НКЦПФР рішення про відхилення кандидатури організатора аукціону, яка визначалась шляхом проведення конкурсного відбору, замовник повторно проводить конкурсний відбір серед кандидатур, які

подавали заяви та документи, що підтверджують їх відповідність встановленим вимогам, та звертається до НКЦПФР для погодження кандидатури.

Ліцензії, патенти, дозволи

Центру зайнятості Мінсоцполітики від 03.10.2013 р. № ДЦ-09-6306/0/6- 13

Центр зайнятості роз'яснив, що фізособи-підприємці не можуть отримати дозвіл на використання праці іноземців та осіб без громадянства.

Наказ МОЗ України від 08.11.2013 р. № 960

Імпорт ліків здійснюється за наявності затвердженого госпсуб'єктом досьє імпортера.

Копія досьє додається до заяви на отримання ліцензії на імпорт.

Для забезпечення якості лікарських засобів вводиться фармацевтична система якості, що включає належну виробничу практику, належну практику дистрибуції, належну практику зберігання і управління ризиками якості. Огляд функціонування фармацевтичної системи якості із залученням керівного персоналу необхідно проводити не рідше 1-го разу на рік.

Імпортовані ліки до видачі дозволу на їх випуск повинні зберігатися в карантинній зоні.

Кожен ліцензіат повинен мати підрозділ контролю якості. У розпорядженні підрозділу повинна бути одна або декілька контрольних лабораторій.

Зед і митне регулювання, валюта та іноземні інвестиції

Прес-служба ГУ Міндоходів

Міндоходів нагадало, що при ввезенні суб'єктами господарювання в Україну товарів у митному режимі імпорту сплачуються такі митні платежі:

- ввізне мито;
- податок на додану вартість;
- акцизний податок.

Також за виконання митних формальностей поза місцем розташування митниць або поза робочим часом із заінтересованих осіб стягується додаткова плата.

Постанова НБУ від 15.11.2013 р. № 457

НБУ продовжив на третій період обмеження строків розрахунків за експортно- імпортними операціями та необхідність обов'язкового продажу половини надходжень в іноземній валюті, які полягають у наступному:

1. розрахунки за операціями експорту та імпорту товарів повинні здійснюватися в строк, що не перевищує 90 календарних днів;
2. іноземна валюта (яка відноситься до 1-ї групи Класифікатора іноземних валют, а також російські рублі), що надійшла на користь фізичних осіб

(резидентів і нерезидентів) в сумі, яка дорівнює або перевищує еквівалент 150 тис. грн. на місяць, підлягає обов'язковому продажу на міжбанківському валютному ринку України;

3. обов'язковою продажу на МВРУ підлягає 50 % іноземної валюти (яка відноситься до 1 – ї групи Класифікатора іноземних валют, а також російські рублі), що надійшла з-за кордону:

- на користь юросіб, які не є уповноваженими банками;
- фізосіб-підприємців;
- іноземних представництв (крім офіційних представництв);
- на рахунки, відкриті для ведення спільної діяльності без створення юридичної особи;
- на рахунки резидентів, відкриті за межами України на підставі індивідуальних ліцензій НБУ.

Продаж здійснюється без доручення клієнта не пізніше наступного робочого дня після зарахування валюти на розподільчий рахунок.

Грошові розрахунки, РРО

ГУ Міндоходів від 06.11.2013 р.

Міндоходів зазначило, що суб'єктам господарювання не потрібно здійснювати перереєстрацію РРО при оновленні програмного забезпечення РРО, необхідного для подання електронної звітності до податкових органів.

Податкове відомство пояснило, що після оновлення програмного забезпечення РРО не змінюються дані про фіскальний номер реєстратора, дату внесення фіскального номера реєстратора, індивідуальний номер платника, дату внесення індивідуального номера платника, тому перереєстрація РРО не здійснюється.

Однак податківці не прокоментували таку актуальну в даному випадку умову здійснення перереєстрації РРО, як зміна версії внутрішнього програмного забезпечення РРО.

Тому якщо в результаті оновлення програмного забезпечення РРО змінюється його версія, необхідно протягом п'яти робочих днів подати до податкового органу реєстраційну заяву з позначкою «Перереєстрація» із зазначенням причини перереєстрації, а також реєстраційне посвідчення.

Постанова ВАСУ від 16.10.2013 р. № К/9991/29429/1 1

ВАСУ дійшов висновку, що продаж продукції не в рамках торгової діяльності як виду економічної діяльності не може розглядатися як операція, що підпадає під сферу дії Закону України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг» від 06.07.1995 № 265/95-ВР.

Як указав ВАСУ, Закон № 265/95-ВР визначає правові засади застосування РРО виключно у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг.

А отже, якщо реалізація спірних товарно-матеріальних цінностей не мала

систематичного характеру та не здійснювалася через оптову або роздрібну торгівлю, то за таких обставин проведення підприємством відповідних готівкових розрахунків з оформленням прибуткових касових ордерів не може кваліфікуватися як порушення ним правил здійснення розрахункових операцій та слугувати підставою для притягнення юрособи до відповідальності за порушення вимог Закону № 265/95-ВР.

Постанова ВСУ від 15.10.2013 р.

Вирішуючи питання про усунення розбіжностей у правозастосуванні судом касаційної інстанції, колегія суддів Судової палати в адміністративних справах Верховного Суду України дійшла висновку, що у разі проведення готівкових розрахунків із застосуванням РРО оприбуткуванням готівки є сукупність таких дій: фіксація повної суми фактичних надходжень готівки у фіскальних звітних чеках РРО та відображення на їх підставі готівки у КОРО. Невиконання будь-якої з цих дій є порушенням порядку оприбуткування готівки, за яке встановлена відповідальність (абзац третій пункту 1 Указу № 436/95).

Лист Міндоходів від 01.10.2013 р. № 19822/7/99-99- 22-01-03-17/1207

Міндоходів уточнило правила застосування штрафів за перевищення граничної суми готівкових розрахунків.

Податківці видалили зі свого попереднього роз'яснення один абзац, в якому стверджується, що перевищення граничної суми готівкових розрахунків підприємства додається до фактичних залишків готівки в касі одноразово в день здійснення операції, а одержана сума порівнюється із затвердженим лімітом каси. Це стосується всіх видів операцій з готівкою, пов'язаних як з реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), так і з позареалізаційними операціями.

Лист Мінекономіки від 17.09.2013 р. № 3112-13/32401- 14

Мінекономрозвитку зазначило, що виходячи з особливостей спеціального режиму оподаткування фізичні особи – платники єдиного податку не можуть здійснювати розрахунки за відвантажені товари (виконані роботи, надані послуги) через електронні платіжні системи.

Якщо фізична особа – платник єдиного податку буде використовувати у своїй діяльності електронні гроші, то вона зобов'язана сплачувати податок за ставкою 15 %.

Також автори листа повідомили, що схвалена КМУ стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні визначає в якості однієї з пріоритетних державних цілей розвиток електронної економіки в перспективі до 2020 р., що надалі дозволить усунути існуючі законодавчі обмеження.

Галузі і сфери діяльності

Транспортні та експедиторські послуги

Правовий висновок ВСУ від 06.11.2013 р. у справі № 6-108цс13

Верховний Суд України на засіданні Судової палати у цивільних справах 06.11.2013 р. розглянув справу № 6-108цс13, предметом якої був спір про відшкодування майнової та моральної шкоди, завданої внаслідок ДТП, і зробив правовий висновок, що відповідно до аналізу норм ст.ст. 1167, 1172, 1187, 1188 ЦК України шкода, (в тому числі моральна), завдана внаслідок ДТП з вини водія, який на відповідній правовій підставі керував автомобілем, що належить роботодавцю, відшкодовується власником (володільцем) цього джерела підвищеної небезпеки, а не безпосередньо винним водієм.

Наказ МВС, Мінеконом-розвитку, Мінфіну від 10.10.2013 р. № 967/1218/869

МВС, Мінекономрозвитку та Мінфін спільним наказом затвердили розміри плат за транспортування і зберігання тимчасово затриманих транспортних засобів на спеціальних майданчиках (стоянках).

Розміри плат за транспортування і зберігання транспортного засобу на спеціальному майданчику чи стоянці стягуються з водіїв, власників (співвласників) тимчасово затриманого транспортного засобу (крім транспортних засобів, що належать бюджетним установам).

Так, плата за транспортування ТЗ становить:

- за ТЗ з повною масою до 2000 кг – 600 грн;
- за ТЗ з повною масою від 2000 до 3000 кг – 700 грн;
- за ТЗ з повною масою від 3000 кг – 850 грн

За зберігання ТЗ на спецмайданчиках плата буде наступною:

- за першу – сьому добу – 120 грн за сутки;
- за кожну наступну добу – 20 грн за сутки.

Розмір плати визначено без урахування ПДВ.

Постанова КМУ від 09.10.2013 р. № 806

КМУ цією постановою затвердив:

– Порядок ведення Єдиного реєстру товарно-транспортних накладних на переміщення спирту етилового та алкогольних напоїв;

– Порядок ведення Єдиного державного реєстру витратомірів – лічильників обсягу виробленого спирту етилового.

Реєстром ТТН є спеціалізована електронна база даних, яка містить інформацію товарно-транспортних накладних на переміщення спирту етилового та алкогольних напоїв з їх реєстраційними номерами та використовується з метою здійснення контролю за переміщенням митною територією України спирту етилового та алкогольних напоїв.

Адміністратором та держателем Реєстру ТТН є Мінагрополітики.

Форма ТТН повинна відповідати формі ТТН на переміщення спирту етилового та алкогольних напоїв у паперовій формі, що затверджується Мінінфраструктури.

Реєстром витратомірів є електронна база даних, яка містить інформацію про наявність у суб'єктів господарювання витратомірів – лічильників обсягу виробленого спирту етилового, їх серійні номери, а також облікові дані щодо обсягу виробленого спирту етилового.

Адміністратором та держателем Реєстру витратомірів є Міндоходів

Будівництво

Наказ Держстату від 04.11.2013 р. № 338

Наказом Держстату затверджено наступні форми державного статистичного спостереження зі статистики дозволів на будівництво:

– № 1-буд (квартальна) «Інформація про одержання дозвільного документа на виконання будівельних робіт»;

– № 2-буд (квартальна) «Звіт про реалізацію дозвільного документа на виконання будівельних робіт».

Ці форми вводяться в дію, починаючи зі звіту за січень – березень 2014 р.

Вказані форми державного статистичного спостереження, затверджені наказом, поширюються:

– № 1-буд (квартальна) – на юридичних осіб – замовників;

– № 2-буд (квартальна) – на юридичних осіб – замовників, місцеві органи виконавчої влади або органи місцевого самоврядування щодо об'єктів, забудовниками яких є фізичні особи або фізичні особи – підприємці.

Наказ Мінбуду від 11.10.2013 р. № 492

Цим наказом внесено наступні зміни до Порядку розроблення проектної документації на будівництво об'єктів, затвердженого наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 16 травня 2011 р. № 45.

Генпроектувальник (проектувальник) визначає розпорядчим документом Головного архітектора проекту (ГАП) та/або Головного інженера проекту (ГІП).

При проектуванні об'єктів IV та V категорій складності можуть одночасно призначатись ГАП та ГІП з визначенням одного з них головним виконавцем.

Проект розробляється під керівництвом ГАПа (ГІПа).

Окремі розділи або частини проектної документації розробляються відповідними виконавцями, які мають кваліфікаційний сертифікат, та/або виконавцями, які не мають такого сертифіката.

Фінансові послуги

Лист НБУ від 05.11.2013 р. № 29-113/21005

Вимоги щодо обов'язкового продажу надходжень в інвалюті на користь юросіб та фізосіб- підприємців не поширюються на надходження кредитів, що залучаються під держгарантії, надходження кредитів від міжнародних фінансових організацій, а також кошти міжнародної технічної допомоги.

Постанова НБУ від 25.09.2013 р. № 379

Поняття інвестиції за кордон визначено як валютна операція, яка передбачає вкладення суб'єктами інвестицій валютних цінностей в об'єкти інвестицій за кордоном з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту.

Інвестиції можуть здійснюватися у формі створення юросіб за кордоном, придбання корпоративних прав і ЦП іноземних емітентів, прав власності на нерухоме майно за межами України та в інших формах, які не заборонені законами України.

Доповнено перелік документів, необхідних для отримання ліцензії резидентом, у т.ч.:

- інформація органу доходів і зборів про виконання обов'язків заявника як платника податків або інформація про майновий стан заявника;
- звіт про оцінку ринкової вартості об'єкта інвестиції;
- довідка заявника, що містить інформацію і розрахунки, що підтверджують відповідність інвестиції законодавству України.

Нацбанк має право запитувати і отримувати від заявника додаткові документи, необхідні для з'ясування обставин операції.

Внесено зміни до форми додатків до інструкції про порядок видачі індивідуальних ліцензій на здійснення інвестицій за кордон.

Рішення НКЦПФР від 10.09.2013 р. № 1754

Затверджено перелік іноземних фондових бірж (всього 69), на яких мають бути допущені до обігу цінні папери іноземних емітентів, що мають намір отримати допуск до обігу цінних паперів на території України.

Лист Міндоходів від 13.06.2013 р. № 7900/7/99-99- 15-02-02-17

Одержувачі гуманітарної допомоги у вигляді інвалюти щомісяця до 5 числа подають територіальному органу Міндоходів звіт про наявність і розподіл гуманітарної допомоги в інвалюті до повного використання всієї суми отриманої допомоги.

Об'єкти правовідносин

Земля

Інформаційний лист ВГСУ від 19.11.2013 р. № 01- 06/1657/2013

Інформаційний лист ВГСУ від 15.03.2011 № 01-06/249 «Про постанови Верховного Суду України, прийняті за результатами перегляду судових рішень господарських судів» доповнено такими правовими позиціями ВСУ у сфері земельних правовідносин:

- у зв'язку з тим, що фактичне користування земельною ділянкою та зведеною на ній будівлею здійснює її новий власник, попередній землекористувач добровільно відмовився від права користування зазначеною

земельною ділянкою, а законодавством передбачено можливість дострокового розірвання договору оренди за рішенням суду на вимогу однієї із сторін договору, позовні вимоги про розірвання договору оренди підлягають задоволенню;

– нормативна грошова оцінка земель є основною для визначення розміру орендної плати, а зміна нормативної грошової оцінки земельної ділянки є підставою для перегляду розміру орендної плати, встановленої умовами договору.

Постанова ВСУ від 23.10.2013 р. у справі № 6-93цс13

У Постанові ВСУ дійшов до висновку, що у спорах, пов'язаних із правом власності на земельні ділянки, недійсними можуть визнаватися як рішення органів виконавчої влади або органів місцевого самоврядування, на підставі яких видано відповідні державні акти, так і самі акти на право власності на земельні ділянки.

У зв'язку із цим суди попередніх інстанцій помилково вважали, що сама по собі наявність рішення місцевої ради про надання земельної ділянки громадянину без перевірки його законності є умовою набуття права власності на земельну ділянку відповідачкою та достатньою підставою для відмови в задоволенні позову.

Рішення Київради від 23.10.2013 р. № 291/9779

Київрада цим рішенням зобов'язала Департамент земресурсів виконавчого органу Київради (КМДА) забезпечити Головне управління Держземагентства у м. Києві:

- доступом до документації із землеустрою, яка зберігається таким Департаментом;
- доступом до автоматизованої системи – програмного комплексу «Кадастр»;
- інформацією щодо державної реєстрації земельних ділянок у м. Києві та державної реєстрації прав на них.

Постанова ВСУ від 22.10.2013 р. у справі № 21-313а13

У Постанові ВСУ дійшов до висновку, що відшкодування втрат сільськогосподарського й лісогосподарського виробництва здійснюється незалежно від того, в якій власності перебувають зазначені угіддя. Важливим є те, що рілля, багаторічні насадження, перелоги, сінокоси, пасовища, лісові землі та землі під чагарниками втрачають свою функцію головного засобу виробництва в сільському й лісовому господарстві та вибувають з господарського обороту, або ж погіршується їхня якість чи встановлюється обмежений режим їхнього використання за цільовим призначенням.

У зв'язку із цим в разі вилучення сільськогосподарських угідь, лісових земель та чагарників для потреб, не пов'язаних із сільськогосподарським і лісогосподарським виробництвом, крім викупу земельних ділянок для суспільних потреб чи з мотивів суспільної необхідності, чинне законодавство

передбачає обов'язкове відшкодування збитків та компенсацію втрат сільськогосподарського й лісгосподарського виробництва. Це правило стосується і випадків зміни цільового призначення таких земель.

Лист Держзем- агентства від 14.10.2013 р. № 22-28-0.17- 17842/2-13

Держземагентство роз'яснило, що наявність рішення (розпорядження) про надання дозволу на розроблення документації із землеустрою щодо відведення земельної ділянки із земель державної чи комунальної власності не є підставою для відмови іншій особі у наданні дозволу на розроблення документації із землеустрою органом виконавчої влади чи місцевого самоврядування.

Укладання договорів оренди земельних ділянок сільськогосподарського призначення державної власності здійснюється територіальними органами Держземагентства України.

Наказ Мінагропроду, Мінрегіонбуду, Мінприроди та Нацакадемії аграрних наук від 21.10.2013 р. № 620/504/432/11 6

Наказом визнано таким, що втратив чинність, наказ Держкомзему, Мінагрополітики, Мінбуду, Держліскому, Держводкому та Української академії аграрних наук від 27.01.2006 р. № 19/16/22/11/17/12 «Про Порядок нормативної грошової оцінки земель несільськогосподарського призначення (крім земель у межах населених пунктів)».

Меморандум між Держзем- агентством та Мінрегіоном Угорщини від 02.10.2013 р.

Метою Меморандуму є визначення рамок співпраці та сприяння програмам спільної діяльності між сторонами в сфері управління землями та розвитку сільської місцевості.

Сфера співробітництва та обміну досвідом в рамках Меморандуму включає такі напрями:

- обмін інформацією стосовно існуючої системи земельного кадастру;
- реєстрація земель в державних реєстрах;
- інтегрування підтримки геоданих;
- методи трансформації локальної системи координат;
- визначення граничних допусків радіометричних характеристик цифрових аерознімків і ортофотопланів новітніх технологій у сфері топографо-геодезичного та картографічного виробництва;
- інші напрями співробітництва у сфері управління земельними ресурсами та розвитку сільської місцевості, що становлять спільний інтерес для сторін.

Наказ Держземагентства від 02.10.2013 р. № 395

Затверджено Методичні рекомендації щодо розроблення схем землеустрою і техніко- економічних обґрунтувань використання та охорони земель адміністративно- територіальних одиниць.

Методичні рекомендації носять рекомендаційний характер та розроблені з метою визначення перспективи щодо використання та охорони земель, для підготовки обґрунтованих пропозицій у галузі земельних відносин, організації раціонального використання та охорони земель, перерозподілу земель з урахуванням потреби сільського, лісового та водного господарств, розвитку сіл, селищ, міст, територій оздоровчого, рекреаційного, історико-культурного призначення, природно-заповідного фонду та іншого природоохоронного призначення.

Наказ Держземагентства від 02.10.2013 р. № 396

Наказом затверджені Методичні рекомендації щодо розроблення проектів землеустрою, що забезпечують еколого-економічне обґрунтування сівозміни та впорядкування угідь.

Документ має рекомендаційний характер та призначений для використання землевласниками та землекористувачами, розробниками документації із землеустрою, органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування.

Методичні рекомендації містять вказівки стосовно відображення в проектах землеустрою, зокрема, положень щодо розміщення виробничих будівель і споруд; організації землеволодінь та землекористувань з виділенням сівозміни виходячи з екологічних та економічних умов, формування інженерної та соціальної інфраструктури; типів і видів сівозмін з урахуванням спеціалізації сільськогосподарського виробництва та ін.

Лист Держземагентства від 26.09.2013 р. № 23-28-0.174- 16905/2-13

Держземагентство нагадало, що зміна цільового призначення земельних ділянок приватної власності провадиться:

- щодо земельних ділянок, розташованих у межах населеного пункту, – сільською, селищною, міською радою;
- щодо земельних ділянок, розташованих за межами населених пунктів, – районною державною адміністрацією, а щодо земельних ділянок, розташованих за межами населених пунктів, що не входять до території району, або в разі якщо районна державна адміністрація не утворена, – Радою міністрів АРК, обласною державною адміністрацією.

Лист Держзем-агентства від 24.09.2013 р. № 28-28-0.17-16767/2-13

Держземагентство нагадало, що припинення права постійного користування земельною ділянкою у разі добровільної відмови землекористувача здійснюється за його заявою до власника земельної ділянки.

Власник земельної ділянки на підставі заяви землекористувача приймає рішення про припинення права користування земельною ділянкою, про що повідомляє органи державної реєстрації.

Лист Держзем-агентства від 19.09.2013 р. № 18-28-0.17-16638/2-13

У листі наведені норми Земельного кодексу України, якими регулюється порядок набуття права власності на земельні ділянки несільськогосподарського призначення іноземними юридичними особами та спільними підприємствами, заснованими за участю іноземних юридичних та фізичних осіб.

Об'єкти правовідносин

Нерухомість

Закон України від 10.10.2013 р. № 641

Цим Законом України внесено наступні зміни до ч.2 статті 28 Закону України «Про державну реєстрацію речових прав на нерухоме майно та їх обтяжень».

Витяг з Державного реєстру прав має право отримати власник (співвласник) квартири, житлового чи нежитлового приміщення у багатоквартирному будинку при створенні ОСББ, а також само ОСББ, житлово-будівельні кооперативи або їх уповноважені особи про суб'єктів права власності на житлові та нежитлові приміщення у такому будинку.

Рішення Київської міської ради від 02.10.2013 р. № 42/9630

Київською міською радою встановлена мінімальна вартість місячної оренди 1 кв. Метра загальної площі нерухомого майна фізичних осіб у розмірі 7,53 грн. (з ПДВ).

При оренді також може застосовуватися додатковий коефіцієнт функціонального використання об'єкта нерухомого майна за такою класифікацією:

- у разі використання нерухомого майна для провадження виробничої діяльності – 2;
- у разі використання нерухомого майна для провадження іншої комерційної діяльності – 3;
- у разі використання нерухомого майна для провадження некомерційної діяльності, у тому числі для проживання фізичних осіб, – 1.

Також встановлений мінімальний розмір плати за користування житловим приміщенням за договором піднайму у розмірі 5,03 грн (з ПДВ) за 1 кв. метр.

Відповідно до пп. 170.1.2 п. 170.1 ст. 170 ПКУ об'єкт оподаткування податком на доходи фізичних осіб не може бути меншим ніж мінімальна сума орендного платежу, яка визначена за цією методикою.

Наказ Міндоходів від 26.09.2013 р. № 508

Цим наказом затверджено Порядок надання контролюючими органами за місцем проживання (реєстрації) платників податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, відповідним контролюючим органам за місцезнаходженням об'єктів житлової нерухомості інформації про результати звірки щодо кількості об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у

власності фізичних осіб-платників податку на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, та розмірів житлової площі таких об'єктів.

Підрозділи доходів і зборів з фізичних осіб відповідних органів доходів і зборів надсилають фізичним особам-власникам житлової нерухомості повідомлення за місцем їх проживання (реєстрації) про запрошення платника податку для проведення звірки кількості об'єктів житлової нерухомості, що перебувають у їхній власності, та розмірів житлової площі таких об'єктів.

Проведення звірки з фізичними особами – власниками об'єктів житлової нерухомості здійснюється на підставі оригіналів документів про право власності на об'єкти житлової нерухомості, про житлову площу таких об'єктів та за наявності документів, що посвідчують особу власника. Фізичні особи – власники об'єктів житлової нерухомості можуть здійснювати таку звірку до 31 грудня 2013 р. (включно).

Підрозділ доходів і зборів з фізичних осіб відповідного органу доходів і зборів за місцем проживання (реєстрації) фізичних осіб – платників податку проводить звірку даних власників об'єктів житлової нерухомості з даними Державного реєстру речових прав на нерухоме майно.

Постанова КМУ від 04.03.2013 р. № 231

01.11.2013 р. набрала чинності постанова КМУ від 04.03.2013 р. № 231, якою врегульовано порядок проведення оцінки для цілей оподаткування та нарахування і сплати інших обов'язкових платежів, у тому числі, при операціях з нерухомим майном.

Отже, з 01.11.2013 р. використовуються звіти про оцінку, що проведена відповідно до Порядку, затвердженого цією постановою.

Звіти про оцінку, що проведена до 31.10.2013 р. «старими» суб'єктами оціночної діяльності, можуть використовуватися протягом строку дії, зазначеного у таких звітах, але не більше трьох місяців.